Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИ ВА ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1928 ЙИЛ 11 ДЕКАБРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН ✦ № 210 (9706). ● 1989 йил 4 ноябрь ● шанба ● Баҳоси 3 тийин.

СССР Олий Советининг иккинчи сессияси

М. С. Горбачев 2 ноябрь куни СССР Олий Совети палаталарининг навбатдаги қўшма мажлисини очди, Парламент СССРда гражданларни пенсия билан таъминлаш тўғрисидаги Қонун лойиҳасини муҳокама қилишга киришди.

Қонун лойиҳасини Н. И. Рижков тақдим этди. Депутатлар ҳужжатни дастлабки муҳокамаси учун матбуотда эълон қилишга қарор қилдилар.

СССРда судларнинг фаолияти тўғрисидаги бир қанча ҳуқуқий ҳужжатлар ҳам қабул қилинди. Улар орасида давлат бошқарув органлари ва мансабдор шахсларнинг гражданлар ҳуқуқларини камситадиган ғайриқонуний хатти-ҳаракатлари устидан судга шикоят қилиш тартиби, судга хурматсизлик учун жавобгарлик тўғрисидаги қонун бор.

Депутатлар Т. Х. Гдлян бошчилик қилган СССР прокуратураси терговгруппасининг фаолияти билан боғлиқ материалларни текшириш юзасидан халқ депутатлари съезди тузган комиссиянинг ахборотини ҳам тингладилар. СССР Олий Совети ахборотни маълумот учун қабул қилиб, манфаатдор томонлар ва оммавий ахборот воситаларини комиссия ишига ҳар қандай таъсир кўрсатишдан тийилиб туришга чақирди.

Палаталарнинг навбатдаги мажлиси 13 ноябрь куни бўлади.

(ТАСС).

ГРАЖДАНЛАРНИНГ ПЕНСИЯ ТАЪМИНОТИГА — ИШОНЧЛИ ҲУҚУҚИЙ ВА ИЖТИМОИЙ КАФОЛАТ

Н. И. РИЖКОВнинг

СССР Олий Совети сессиясида қилган доклади

Ўртоқ халқ депутатлари!

СССР Олий Совети ушбу сессиясининг кўриб чиқиши учун киритилган Қонун лойиҳалари мажмуасида тақдим этилаётган, миллионлаб совет кишиларининг ҳаётий манфаатларига бевосита тааллуқли бўлган Қонун энг катта ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ва умумбашарий аҳамиятга молик бўлса керак.

Биз бугунги гражданларнинг пенсия таъминоти тўғрисида СССРнинг янги Қонуни лойиҳасини муҳокама қилишни бошлаймиз, бу Қонунни бутун халқимиз ва аввало моддий аҳволини яхшилашга ғоят муҳтож бўлган одамлар, ўз ҳаётларининг энг яхши йилларини жамиятга хизмат қилишга бағишлаган кишилар, қариялар ва инвалидлар, боқувчисини йўқотган оилалар зўр умид билан кутмоқдалар.

Пенсия таъминотини қайта кўриб чиқиш масаласи аллақачон етилган. Ҳозир амал қилаётган Қонун асослари бундан 30 йил муқаддам қабул қилинган эди, бинобарин, табиийки, шунча узоқ муддат ичида ундаги кўпгина қоидалар эскириб қолдигина эмас, балки, ҳаётий реалликларга тўғридан-тўғри зид келиб қолди. Бошқача қилиб айтганда, давлат эълон қилган ва Конституциямизда мустаҳкамлаб қўйилган ижтимоий истеъмол фондлари ҳисобидан пенсия таъминоти кафолатлари аслида кафолат бўлмай қолди.

Ҳозир тўғрисини айтиш керак: ўнлаб йиллар давомида ҳал этилмай келинган ва пировард натижада жамиятимиздаги меҳнат аҳлининг аҳволини ёмонлаштириб, унинг турмуш даражасини пасайтириб келган оғир ва мураккаб муаммолар пенсияга чиққан инсон олдида айниқса ўткир ва тўлалигича кўндаланг бўлиб қолар эди. Бунинг устига пенсионерларнинг кундалик эҳтиёжлари ва талаблари билан махсус шуғулланиши лозим бўлган ҳокимият органлари амалда бу эҳтиёж ва талабларга эътибор бермас эдилар. Ҳолбуки, пенсионерлар бундай ҳуқуқни ҳалол хизматлари билан қўлга киритганлар.

Ҳозир давлатимизнинг, бутун жамиятимизнинг мақсади — туб ижтимоий ўзгартишларни амалга оширишдан иборат. Юксак маънавий таянчларни тиклаш юзасидан катта иш бошлаб юборилди. Унинг негизини меҳнаткаш инсон тўғрисида ғамхўрлик, фаол ишдан четлашиб қолган, ҳурматли ёшга етган кишиларга эътибор ва меҳр-мурувват ташкил этади. Бу жуда катта аҳамиятга молик вазифадир. Айниқса жуда кўп одамларнинг турмушини яхшилаш лозимлиги ҳисобга олинса, бу вазифанинг муҳимлиги равшан бўлади — ҳозир бизда деярли 60 миллион нафар пенсионер бор.

Пенсия тўғрисидаги Қонунни тубдан янгилаш зарурлиги 1985 йил апрелидаёқ таъкидланган эди — ўшанда КПСС Марказий Комитетининг Пленуми бу масалани биринчи марта ўткир масала қилиб ўртага қўйди. Холисона айтиш керак, бунга қадар ҳам ишчилар, хизматчилар, колхозчилар ва уларнинг оилалари пенсияларининг энг кам миқдорини ошириш юзасидан баъзи чоралар кўрилган эди, албатта. Бундай иш Қонун лойиҳасини тайёрлаш пайтида ҳам амалга оширилди. Шуни айтиш кифояки, биргина ўтган йилнинг ўзида пенсия тўловлари 55 миллиард сўмни ташкил этди ёки 1980 йилга нисбатан 1,7 баравар ошди. Бундан ташқари уруш ва меҳнат ветеранлари, инвалидлар, ҳалок бўлган ҳарбий хизматчиларнинг оилалари учун турли имтиёзлар жорий этилди.

Шубҳасиз, аҳолининг пенсия таъминоти муаммосининг нақадар ўткирлигини ҳукумат тушунган эди ва ҳозир ҳам тушуниб турибди. Аммо бу соҳада, ижтимоий турмушнинг бошқа соҳаларига нисбатан ҳам бизнинг қарорларимиз экономиканинг имкониятларига, унинг ривожланиш суръатларига ва самарадорлигига боғлиқ. Айни мана шу омиллар пенсияларнинг мутлақ миқдорига ҳамда иш ҳақининг ўсиши билан боғлиқ ҳолда пенсияларни кўпайтириш динамикасига, чакана нархларни оширишга ва пировард натижада умуман мамлакатимиз аҳолиси турмуш даражасининг ўзгаришига бевосита таъсир қилмоқда.

Ҳозир мен келтирадиган рақамлар изоҳга муҳтож эмас. 1988 йилда ишчилар ва хизматчилар пенсиясининг ўртача миқдори ойига 86 сўмни, колхозчиларда — 54 сўмни ташкил этди. Бу жуда кам. Лекин унинг ҳам анчагина қисмини турмушнинг қимматлашиб бораётганлиги ўмариб кетмоқда. Бу соҳадаги аҳволни бежаб кўрсатишга ҳожат йўқ. Биз Қонун лойиҳасини ишлаб чиқишга унинг барча ўткир жиҳатларини ҳисобга олиб ёндошдик.

Манзарани тағин ҳам тўлароқ тасаввур этиш, биз тақдим этган Қонун лойиҳасининг айни шундай вариантини танлаб олишга ҳал қилувчи таъсир ўтказган сабабларни етарли даражада изоҳлаб бериш учун яна баъзи бир рақамларни келтириб ўтаман. Шу йилнинг бошида мамлакатимизда ҳар беш кишидан бири пенсионер бўлганлигини, меҳнатга лаёқатли ёшдаги ҳар юз кишига 37 пенсионер тўғри келганлигини айтишимиз керак. Қиёслаб кўрайлик: 1980 йилда меҳнатга лаёқатли ҳар юз кишига атиги 32 пенсионер тўғри келар эди. Пенсионерларнинг сони сезиларли даражада кўпайганлиги кўриниб турибди.

Эҳтимол бу рақамларни англаб олиш қийинроқдир, чунки қуруқ эшитилади. Аммо бу рақамлар ортида конкрет талаблари ва эҳтиёжлари бўлган жонли одамлар туришибди. Ҳозир 43 миллион нафардан кўпроқ одам қарилик пенсияси, салкам 7 миллион киши инвалидлик пенсияси ва 6 миллион киши боқувчисини йўқотганлик учун пенсия олмоқда. Бу пенсионерларни фақат расмий равишда табақаларга ажратишдир. Ҳаётда эса ҳаммаси анча мураккаб. Ўзингиз айтингчи, меҳнатга лаёқатли бошқа кишилари бўлмаган ва пенсия яшашнинг бирдан-бир манбаи ҳисобланган оилаларда пенсионерларнинг ҳозирги эҳтиёжларига жамият бефарқ қарай оладими? Бизда 30 миллион киши ана шундай шароитда яшамоқда, бунинг устига улардан 10 миллион нафари ёлғиз пенсионерлардир.

Хуллас ўртоқлар, биз муҳокама қилаётган ҳужжат жуда долзарб бўлиб, миллионлаб одамлар ўз умидларини шу ҳужжат билан боғламоқдалар. Биз уларнинг умидларини оқлайдиган Қонунни қабул қилишимиз шарт.

Янги Қонун актининг аҳамиятини фақат туб пенсия ислоҳотидан иборат, деб билмаслик керак. Бу Қонун — партиянинг программавий қарорларига мувофиқ биз ўтказаётган кучли ижтимоий сиёсатнинг таркибий қисми ва шу сиёсатни амалга оширишда дастлабки конкрет қадамлардан биридир.

Қонун лойиҳаси устида иш бошланиши биланоқ (Бу иш сўнгги икки йил ичида олиб борилди) ҳал қилиш лозим бўлган мақсадлар ва вазифаларни белгилаб олиш ғоят муҳим эди. Жамиятимизда пенсионернинг тутган ўрни, унинг ҳуқуқий ва иқтисодий жиҳатдан ҳимоя қилинганлиги, ҳалол ва кўп йиллик меҳнатига қараб пенсия миқдорини белгилаш мезонлари, мамлакатнинг миллий бойлигини кўпайтиришда халқ хўжалигининг имкониятларини ҳисобга олиш — ана шу ва бошқа жуда кўп ёндашувлар янги Қонун актини тузишнинг бутун мантиқини белгилаб берди. Қандай асосий масалаларни ҳал қилиш зарур эди?

Биринчидан, пенсионерларнинг моддий аҳволи билан ишлаётган аҳолининг ўзгариб бораётган турмуш даражаси ўртасидаги доимий узилишни бартараф этиш керак эди.

Иккинчидан, аҳолининг турли табақалари ва группалари ижтимоий таъминотига ёндашувнинг бир хиллигига қатъий риоя этишни таъминлаш лозим эди. (Мамлакатда мутлақо йўл қўйиб бўлмайдиган вазият вужудга келди, бу вазиятда меҳнаткашларнинг турли табақаларига пенсия белгилаш масаласи деярли 900 та норматив актлар асосида тартибга солинар эди).

Учинчидан, пенсия миқдорининг жамият манфаати йўлида қилинган меҳнатнинг миқдори ва сифатига мувофиқ бўлишига кафолат бериш лозим эди.

Ва ниҳоят, асосий ва умумлаштирувчи масалани ҳал қилишга эришиш: пенсионерларнинг моддий аҳволини анча юксалтириш ва кам таъминланган гражданлар сонини кескин камайтиришга эришиш лозим эди.

Шу билан бирга аҳолининг иш ҳақи ва даромадлари ўсиши, чакана нархлар ва хизмат тарифларининг ўзгариши тенденциялари ҳам эътиборга олинди. Айни вақтда меҳнаткашлар турли группаларининг истеъмол бюджетлари, мамлакатнинг турли регионларида ҳамда таркиби турлича оилаларда яшовчи пенсионерларнинг даромадлари ва харажатлари структуралари ўрганилди. Социалистик мамлакатлар ва ривожланган капиталистик мамлакатлар тажрибаси ҳам диққат билан ўрганилди.

Қонуннинг бундай структураси ва ундан келиб чиқадиган асосий қоидалар кенг коллектив негизда ишлаб чиқилди. Бундай структурани марказий иқтисодий органлар, касаба союзлари, СССР министрликлари ва идоралари, иттифоқдош республикаларнинг Министрлар Советлари, илмий-тадқиқот институтлари ҳам қўллабқувватладилар. Қонун лойиҳасининг энг муҳим қоидалари кўпгина меҳнат коллективларида муҳокама қилиниб, қўллаб-қувватланганини алоҳида таъкидлаш лозим.

Энди сизнинг кўриб чиқишингиз учун тақдим этилган лойиҳанинг илмий жиҳатдан асосланганлиги ҳақида бир неча оғиз гапириб ўтмоқчиман. Таъкидлаб ўтилганидек, пенсия ислоҳотидан олдин барча категориядаги пенсионерларнинг турмуш даражаси ҳар томонлама ва чуқур таҳлил қилинди. Менинг назаримда жуда муҳим бўлган бу ишга академиянинг кўпгина институтлари, тармоқ институтлари ва олий ўқув юртлари жалб қилинди. Масалаларни ўрганиш чоғида иқтисодиётни, бошқарувни ва ижтимоий турмушни қайта қуриш, меҳнат коллективларининг хўжалик соҳасидаги мустақиллигини кенгайтириш давомида мамлакатда юз бераётган туб ўзгаришлар ҳисобга олинди.

Пенсия ислоҳотида дастлабки қадам қўйилди. «Аҳолининг пенсия таъминотини яхшилаш ва ижтимоий хизмат кўрсатишнинг кечиктириб бўлмайдиган тадбирлари тўғрисида»ги СССР Қонуни 1989 йил 1 октябридан кучга киритилди. Тўғрисини айтиш керак, СССР халқ депутатлари биринчи съездининг таъсирида биз ана шундай қадам қўйдик. Бу — бир томони. Иккинчи томондан эса, бу вақтгача ҳукумат мазкур йўналишда муайян ишларни бажарганлиги туфайли ана шундай қадам қўйиш мумкин бўлди.

Совет кишилари ана шу қонун замиридаги асосий ғояни: ўнлаб йиллар давомида ҳал қилинмай келган муаммони бартараф этиш ғоясини муносиб баҳоладилар, деб ўйлайман. Мен колхозчилар ва давлат сектори ходимлари учун пенсия тайинлаш шартларининг ва нормаларининг бир хиллигини, қарилик пенсиясининг энг кам миқдорини энг кам иш ҳақининг юз процент даражасида жорий этишни, 1990 йил 1 январидан бошлаб ишчилар ва мастерларга пенсия тўлашга доир чеклашларни бартараф этиш масаласини ҳал қилишни, уруш ва меҳнат ветеранлари, уларнинг оилалари ва болаликдан мажруҳ бўлиб қолган кишиларнинг моддий аҳволини яхшилашни кўзда тутаяпман. Ана шу мақсадларга умумий харажатлар, маълумки, йилига 6,5 миллиард сўмни ташкил этади.

Хуллас, пенсия ислоҳотида дастлабки қадам қўйилди. Аммо биз ана шу ғоят мураккаб ва, юқорида айтганимдек, жамиятимиздаги ҳал этилмай ташлаб қўйилган муаммони тубдан ҳал қилиш йўлидан боришимиз керак. Бунда биз жамиятимизда мамлакат аҳолиси пенсия таъминотини тубдан ўзгартириш зарурлиги тўғрисида мунтазам кўтариб чиқилаётган мулоҳазаларга қўшиламиз.

Агар тақдим этилган қонун лойиҳасига ана шу нуқтаи назардан баҳо бериладиган бўлса, менимча, пенсия системаси, таклиф этилганидек мамлакатнинг меҳнатга лаёқатсиз барча гражданларини қамраб оладиган бўлишидан бошлаш керак. Бунинг учун пенсияларнинг икки хил, таъкидлаб айтаманки, икки хил тури кўзда тутилади. Булар илгари ҳам амал қилиб келган меҳнат пенсиялари ва янгидан жорий этиладиган ижтимоий пенсиялардир.

Қонун лойиҳаси вариантларидан бирини меҳнат коллективлари муҳокамасига қўйганимизда, меҳнат пенсиялари теварагида энг ўткир баҳслар бўлди. Маълумки, меҳнат пенсиялари қарилик, инвалидлик, кўп йил ишлаганлик ва боқувчисини йўқотганлик учун бериладиган пенсиялардан иборат. Бу пенсиялар давлат ва кооператив секторларида ишлаш билан, шунингдек якка тартибдаги меҳнат фаолияти билан боғлиқ.

Баҳсларнинг сабаби нимада? Аввало шундаки, Қонун лойиҳасини тайёрлаш чоғида кўпгина мутахассислар, олимлар пенсия ёшини эркакларга пенсия тайинлаш учун 65 ёшга, аёлларга эса 57—58 ёшга оширишни таклиф қилдилар. Шуни айтишим керакки, бу таклиф юзаки қараганда умрнинг узайиши, меҳнат шароити, ишлаб чиқариш инфраструктураси яхшиланиши каби инсон меҳнат қобилиятини оширишга ижобий таъсир қиладиган омилларга — салмоқли далилларга асосланган эди. Бизда одат бўлиб қолганидек чет элда ҳам шундай қилинади деган, фикр айтилди. Масалан, АҚШ, Канада ва Японияда эркаклар ва аёллар 65 ёшдан, Англия билан ГДРда эркаклар 65 ёшдан, аёллар эса 60 ёшдан, ЧССРда эркаклар 60 ёшдан, аёллар эса 57 ёшдан пенсияга чиқадилар. Хуллас пенсия ёши чегаралари бизнинг мамлакатимиздагига нисбатан анча юқори турган мисоллар кўплаб келтирилди.

Биз бундай тавсияларга зўр эҳтиёткорлик билан ёндошдик. Ҳукумат ва ВЦСПС бундай таклифларнинг ғоят хилма-хил вариантларини диққат билан кўриб чиқди. Назаримда биз бирдан-бир тўғри хулосага келдик: мамлакатимизда пенсия ёши чегараларини ошириш учун ишончли асос берадиган шароит ҳали объектив равишда вужудга келгани йўқ. Шу сабабли ҳукумат пенсияга чиқиш ёшини аввалгича қолдиришни, яъни аёллар учун 55 ёш, эркаклар учун 60 ёш бўлишини зарур деб ҳисоблайди ва СССР Олий Совети бизни қўллаб-қувватлайди, деб ўйлайман.

(Давоми 2-бетда).

ВЕТЕРАНЛАРНИНГ ТАЖРИБАСИ ҚАЙТА ҚУРИШГА ХИЗМАТ ҚИЛСИН

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетида учрашув

Жамиятимизда рўй бераётган мураккаб жараёнларни тўғри тушуниш, одамларни ҳаяжонга солаётган муаммоларни ҳал этиш йўлларини топиш, республика тараққиётининг аниқ йўналишларини белгилаш вазифасини кекса авлоднинг бебаҳо тажрибаси асосидагина бажариш мумкин. Бу тажрибага шиддатли кураш ва машаққатли меҳнат билан эришилган. Бебаҳо бойлигимиз бўлган шу тажриба қайта қуришнинг мураккаб вазифаларини ҳал этишда албатта эътиборга олинади.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетида 2 ноябрь куни партия, уруш ва меҳнат ветеранлари билан бўлган учрашувда шу ҳақда гапирилди. Учрашувни республика уруш ва меҳнат ветеранлари кенгашининг раиси Р. Ғуломов очди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари И. А. Каримов йиғилган кишилар билан самимий саломлашди. У ветеранларни Улуғ Октябрнинг 72 йиллиги билан табриклади, босиб ўтилган йўлни — қаҳрамонона ишлар ва фидокорона меҳнат йўлини давом эттиришда уларга катта-катта муваффақиятлар тилади.

Бу тарихнинг кўпгина саҳифалари ва сатрлари сизларнинг номингиз билан боғланган, деди у. Қўлга қурол олиб ватанимизни ҳимоя қилган Совет Иттифоқи Қаҳрамонлари Б. Эргашев, Х. Х. Ҳусаинов, истеъфодаги генерал-полковник П. Ф. Шевелев, аср тенгдоши, 1919 йилдан партия аъзоси И. С. Секретарев ва бошқа кўпгина кишилар шу жумлага кирадилар.

Ҳозир ҳам сафда туриб, қайта қуришнинг, олдинги маррасида бораётган тиниб-тинчимас бунёдкор кишилар — Тошкент ремонт-механика заводининг токари, СССР давлат мукофотининг лауреати Ю. Маҳмуджонов, Улуғ Ватан уруши ветерани, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, Ўзбекистон ССР Олий Советининг депутати, Янгийўл районидаги «Коммунизм» колхозининг раиси М. Исматов, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, Ўрта Чирчиқ районидаги Охунбобоев номли колхоз раиси Миразиз Рўзматов, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, «Кремль» совхозининг бригадири, ёшлар мураббийси М. А. Ковалева, Чиноз районидаги «Ўзбекистон ССР 30 йиллиги» колхозининг бригадири, СССР халқ депутати Ф. Сефершоев, уруш ва меҳнат ветеранлари Сиёб район кенгашининг раиси А. Мирмуҳамедова, меҳнат ветерани, Хива район пиллахонасининг директори У. Мадаминова, Элликқалъа районидаги Калинин номли колхоз раиси К. Бойназаров, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, Хўжайли районидаги «Тошкент» совхозининг директори Б. Қурбонов, Шаҳрисабз районидаги Энгельс номли колхоз раиси К. Ҳақбердиев, Пахтакор районидаги «Пахтакор» совхозининг бригадири Б. Эрназаров, Олтинкўл районидаги Калинин номли колхоз бригадири С. Обидов, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, Фарғона фуранли бирикмалар химия заводининг аппаратчиси У. Ғиёсов, Улуғ Ватан урушининг қатнашчиси, Бухоро областидан Социалистик Меҳнат Қаҳрамони А. Раҳимов, уруш ва меҳнат ветеранлари Наманган район кенгашининг раиси З. С. Йўлдошев, меҳнат ветерани, уруш ва меҳнат ветеранлари Сурхондарё область кенгашининг аъзоси А. А. Назарова шулар жумласига киради.

Ҳозир биз эга бўлиб турган, янгилаш ишларида биз таяниб келаётган, социалистик тузумимизнинг янги-янги имкониятларини очаётган нарсаларнинг ҳаммаси уларнинг қўллари ва қалб қўри билан бунёд этилган.

Эришилган зафарларга аёлларимиз қўшган ҳисса жуда катта. Улар халқларимиз бошига тушган ҳамма оғирликларни ўз зиммаларига олибгина қолмай, айни вақтда энг муҳим фазилат — оналик меҳри, ғамхўрлиги ва латофатини ҳам сақлаб қолдилар. Социалистик Меҳнат Қаҳрамонлари Б. Жўраева, А. Раҳмонова, С. Гулаҳмедова, Л. П. Казанцева, шонли меҳнатчилардан Н. Акромова, Б. Бажиева ва бошқа кўпгина аёллар шу жумлага кирадилар. Азиз аёллар, меҳнатингиз, сабр-тоқатингиз, садоқатингиз, ўғил ва қизларни тарбиялаб вояга етказганингиз учун, хонадонимизга қут-барака ва файз киритаётганингиз учун, маънавий гўзаллигингиз ва муҳаббатингиз учун сизларга раҳмат.

Ветеранларимизнинг хизматлари уларнинг машаққатли ва шонли ўтмишидангина иборат эмас, улар ҳозир ҳам ижтимоий турмушда бажонидил фаол қатнашмоқдалар, қайта қуришга зўр масъулият билан кўмаклашмоқдалар.

И. А. Каримов ҳозир республика партия ташкилоти сабот билан ҳал этаётган энг муҳим муаммоларга батафсил тўхталди.

Бу ўринда гап аввало республиканинг оғир иқтисодий, молиявий аҳволи ҳақида бормоқда. Шу қадар бой хом ашё, табиий-иқлим, меҳнат ресурсларига эга бўлган республика ҳозир аҳолининг барча талаб ва эҳтиёжларини ҳамда ошиб бораётган ишлаб чиқаришни қондира олмаётганлигини нормал ҳол деб бўлмайди.

Бизнинг фикримизча, мана шундай мутлақо нотабиий ҳолатнинг сабаблари халқ хўжалиги структурасидаги хатолардан, унинг бир ёқлама, асосан хом ашё етиштиришни кўзлаб ривожлантиришдан, ишлаб чиқарувчи кучларни жойлаштиришга пухта ўйламай волюнтаристларча ёндашилганидан, нарх белгиланиши, даромадлар ҳосил бўлиши иқтисодий қонунларини бузишдан келиб чиққан. Биз мана шу иллатларни тугатиш йўлида сабот билан жуда қийин ишни бажаришимиз керак бўлади. Бунда устун соҳаларни тўғри танлаб олиш айниқса муҳимдир. Халқимизни айниқса ҳаяжонга солаётган муаммоларни ҳозир ҳал қилиш муҳимдир.

Пахтанинг нархини ва пахтачиликдаги меҳнатга ҳақ тўлашни ўзгартириш, пахтанинг якка ҳокимлигини тугатиш зарур, албатта. Биз бу йўлда дастлабки қадамларни қўйдик. Тола тайёрлаш ҳажмини 1 миллион 500 минг тонна миқдорида барқарорлаштирдик. Топширилган пахта учун қўшимча ҳақ жорий этдик. Деҳқонларнинг меҳнатига тўланадиган ҳақни бирмунча оширдик. Вазият яхшилик сари нақадар кескин ўзгарганини шундан ҳам билса бўладики, пахта кеч пишиб етилишига қарамай, мактаб ўқувчиларини сафарбар қилмай, шаҳарликлар ва студентларнинг озроқ ёрдами билан қисқа муддатда 5 миллион тонна, шу жумладан машинада 3 миллион тонна пахта териб олинди.

Биз бу соҳадаги ишни сабот билан давом эттиравերамиз, пахтазорлар ҳажмини илмий асослашга, алмашлаб экишни тўла-тўкис ўзлаштиришга, пахтанинг нархини уни етиштиришга сарфланган меҳнатга мувофиқ оширишга ҳаракат қилаверамиз, Биз пахтакорнинг ўз касби билан фахрланишини қайтадан тиклаймиз, диёримизнинг асосий бойлиги бўлмиш пахтанинг шон-шуҳратини оширамиз. Айни вақтда мева-сабзавот ва ем-хашак экинлари майдонини анча кенгайтириш, озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришни кўпайтириш, аҳолининг таъминотини яхшилаш ҳам керак.

Бунинг учун айниқса, хўжалик юритишнинг янги усуллари — ижара, пудрат, кооперацияни эътиборга олиб, колхоз ва совхозлардаги жамоат ишлаб чиқаришини ҳам, шунингдек ерда яшаб турган кишиларнинг шахсий томорқа хўжаликларини ҳам кўтараверамиз.

Аҳоли жон бошига тўғри келадиган даромадлар, ижтимоий соҳа билан таъминланиш даражаси жиҳатидан қишлоқ аҳолиси шаҳар аҳолисидан анча орқада қолмоқда, асосий озиқ-овқат маҳсулотларини истеъмол қилиш соҳасида ҳам аҳвол мана шундай. Уй-жой, мактабгача тарбия муассасалари ва мактаблардаги тиббий муассасалар етишмаяпти. Қўшимча равишда катта капитал маблағ сарфламай туриб тезроқ самара олишнинг иложи борми?

Яқинда аҳолини томорқа участкалари билан таъминлаш программаси қабул қилинди ва сабот билан амалга оширилмоқда, якка тартибдаги уй-жой қурилиши учун шароит яратилмоқда. Бу тадбир кўпдан-кўп муаммоларни ҳал этиш имконини беради. Биринчидан, оилалар ўзини ўзи озиқ-овқат билан яхшироқ таъминлайдиган бўлади. Бозорларда маҳсулот мўл-кўл бўлади. Бунинг учун ҳар бир хонадон зотдор чорва-молга эга бўлиши, яхшироқ уруғлик ва кўчатлар, эртаги сабзавотни етиштириш учун пленка, зарур анжомлар билан таъминланиши лозим.

Иккинчидан, қишлоқда ва кичик шаҳарларда якка тартибда уй-жой қуриш ҳажми ва суръатларини кескин ошириш керак. Бусиз уй-жой муаммосини ҳал қила олмаймиз. Аммо бу ишда ҳам одамларга кредитлар, бинокорлик материаллари, билан ёрдам бериш лозим. Ҳозир биз бу соҳада сабот билан ишлаяпмиз, масалаларни иттифоқ ва республика идораларида ҳал қилаяпмиз. Бироқ жойларда ҳам ҳаракатсиз турмаслик керак. Хоразм области хўжаликларининг тажрибаси саноат воситалари билан бевосита алоқа боғлаш, ёрдамчи ишлаб чиқариш ва ҳунармандчиликни ривожлантириш ҳисобига, ташаббус, омилкорлик ва ишчанлик билан нималар қилиш мумкинлигини кўрсатиб турибди.

Учинчидан, оналарнинг ижтимоий ҳимояланиши таъминланаётганлиги айниқса муҳимдир. Чунки уларнинг кўплари 5-7 ва ундан ҳам кўпроқ болани тарбиялаб, шахсий ёрдамчи хўжаликни юритиб, давлат учун муҳим бўлган жуда катта иш қилмоқдалар. Бунинг эвазига улар ҳеч қандай ижтимоий неъматлардан фойдаланмаяптилар. Эндиликда улар қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етказиб бериш ҳақида шартнома тузиб, меҳнат дафтарчасини оладилар, шу тариқа улар қариганда пенсия билан таъминланадилар.

Ҳеч муболағасиз айтиш мумкинки, мана шу чора-тадбирларнинг ҳаммаси республикадаги аҳволни барқарорлаштиришнинг жуда муҳим омили, асоси бўлиб қолди. Бироқ ер участкаларини ажратиб бериш, якка тартибда уй-жой қурувчиларга ёрдамлашиш, томорқада етиштирилган маҳсулотни қабул қилиб олиш ҳамма жойда ҳам яхши йўлга қўйилган эмас. Тўрачилик, сансалорлик, ҳатто очиқдан-очиқ таъмагирлик қилинаётганидан дарак берувчи мисоллар бор. Шу масалаларни ҳал этишга алоқадор бўлган барча мансабдор шахслар улардан қаттиқ жавоб талаб қилинишини қатъий эсда тутсинлар. Бу ишда биз сизларнинг ёрдамингиз ва иштирокингизга умид қиламиз, ветеран ўртоқлар.

(Давоми 3-бетда).

ТЎРТ НОМЗОДДАН БИРИ

Вилоят комсомол комитети пленумидан

Вилоят комсомол комитетининг бу галги пленумига алоҳида ҳозирлик кўрилди. Ғ. Ҳ. Усмонхўжаев партия ишига ўтганлиги муносабати билан вилоят комсомол комитетининг биринчи котиби лавозими бўшаб қолган эди. Бу лавозимга муносиб одамни танлаш вилоят ёшларининг ўзларига ҳавола этилди.

Бир неча ой давомида кадрлар ўрганилиб, вилоят комсомол комитети биринчи котиби лавозимига уларнинг бир нечтаси тавсия этилди. Атрофлича муҳокамадан сўнг номзодлардан тўрт нафари сайловга қўйиш учун танлаб олинди. Пленумда номзодлар ўз программаларини баён этдилар. Сўнг вилоят комсомол комитети аъзоларидан 31 киши сўзга чиқиб ҳар бир номзод фаолиятига холис баҳо берди, уларнинг ютуқ ва камчиликларини кўрсатди.

Сайлов икки даврада ўтказилди. Биринчи гал номзодларнинг бирортаси ҳам 50 фоиздан ортиқ овоз ололмади. Энг кам овоз олган номзодлардан вилоят комсомол комитети ташкилий ишлар бўлими мудири Б. Шермуҳамедов ва «Миконд» заводи партия комитети котиби А. Аъзамхўжаев рўйхатдан чиқарилдилар. Уларга нисбатан кўпроқ овоз олган вилоят комсомол комитети котиби М. М. Мирхўжаев ва Тошкент шаҳар партия комитети инструктори И. Қ. Муртазоев номзодлари қайта сайловга қўйилди. Бунда 49 овоз олган Икром Қаюмович Муртазоев Тошкент вилояти комсомол комитетининг биринчи котиби этиб сайланди.

Йигит-қизлар Икром Қаюмовични вилоят комсомол комитетида бўлим мудири бўлиб ишлаган кезларидан яхши билишади. Сўнг у кўп йиллар Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комтетида идеология бўлимини бошқарди. Тошкент шаҳар комсомол комитети биринчи котиби бўлиб ишлади. Кейинги пайтларда шаҳар партия комитети инструктори бўлиб ишлаётган эди. Ишчанлиги, билимдонлиги, ташкилотчилиги учун ҳам вилоятимиз комсомоллари уни ўзларига раҳбар этиб сайлашди.

Пленумда вилоят партия комитетининг биринчи котиби С. М. Мамарасулов нутқ сўзлади.

Пленум ишида вилоят партия комитетининг иккинчи котиби В. Г. Гришчук, вилоят партия комитети котиби Ш. Н. Маҳмудова, Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитетининг биринчи котиби А. Носиров, ВЛКСМ Марказий Комитети сектор мудири В. А. Кривошеев иштирок этдилар.

Пленумда XXV вилоят ҳисобот-сайлов комсомол конференциясини 1990 йил январь ойида чақиришга қарор қилинди.

Н. И. РИЖКОВ ДОКЛАДИ

(Боши 1-бетда).

Биз шундай қарорга келар эканмиз, яна бир муҳим ҳолатни ҳисобга оламиз. Қонун лойиҳаси тайёрланаётган пайтда хилма-хил тусдаги миш-мишлар ҳамда баъзи оммавий ахборот воситаларининг ҳамиша ҳам пухта ўйлаб ёзмаслиги мамлакатнинг бир қанча регионларида, айниқса кўмир ҳавзаларида, металлугия, химия ва бошқа тармоқларнинг корхоналарида кескинликни келтириб чиқарди. Бу жойларда пенсияга чиқиш ёшининг ўзгартирилишига қандайдир шама қилиш ҳам ғоят ўткирлик билан кутиб олинмоқда. Бугун биз шуни аниқ-равшан айта оламизки, қонун лойиҳасида кўзда тутилган нарсалар меҳнаткашларнинг истакларига мос келади.

Энди бутун қонун лойиҳасининг ўзагига — ПЕНСИЯ МИҚДОРИНИ БЕЛГИЛАШнинг янги механизмига ўтаман. Бу соҳада асосий талаблар барча кераксиз, ортиқча, пенсия ишини «такомиллаштириш» давом этган бир неча ўн йилликларда тўпланиб қолган ғализликларни четга суриб ташлаш заруратидан келиб чиқар эди. Шу билан бир вақтда Ватанимиздаги ва жаҳондаги практикадан бизнинг шароитимизда қўлланиш мумкин бўлган энг яхши жиҳатларни олиш лозим эди. Бунинг устига ана шу механизмни ишлаб чиқишга реал ва мумкин қадар кўпроқ даражада мақбул ёндашувлар муҳим эди. Бир неча вариант кўриб чиқилди. Бизнинг фикримизча, икки асосий омилни — иш стажини ва сарфланган меҳнат учун моддий тақдирлаш миқдорини тўла ҳисобга оладиган вариантни танладик. Таклиф этилаётган механизм етарли даражада универсал тусда, пухта бўлиб, қонуннинг узоқ муддат амал қилишига мўлжалланган.

Шундай қилиб, қонун лойиҳасидаги биринчи даражали ва эҳтимол, энг муҳим нарса қуйидагилардан иборат. Ҳар бир одам олдиндан, баъзан бир неча йил олдин пенсияси қандай иш ҳақидан ҳисобланишини чамалаб кўради. Реаллик ана шундай. Бундан қочиб қутулиб бўлмайди. 1956 йилда жорий этилган шартларга кўра маълумки, пенсия миқдори сўнгги ўн йилдан хоҳлаган беш йилидаги иш ҳақидан ёки сўнгги иш йилидаги иш ҳақидан ҳисоблаб чиқарилар эди.

Пенсия миқдорини белгилашнинг бу усули нималарга олиб келгани ҳаммага маълум. Кўпинча меҳнат фаолиятининг сўнгги йилида иш ҳақини кескин оширишнинг ҳар қандай, баъзан рухсат этилмаган имкониятларидан ҳам тобора кенг фойдаланилиб, бунинг эвазига мумкин қадар кўпроқ пенсия олишга ҳаракат қилинди. Шундай бўлдики, биров бир умр яхши ишламади, лекин сўнгги йилда абжирлик қилди, бошқаси эса ҳалол меҳнат қилди-ю, пировардида биринчисига нисбатан кам пенсия олади. Буни адолатдан деб бўладими? Шубҳасиз, бу адолатдан эмас. Шу сабабли Қонун лойиҳасида пенсия миқдорини белгилаш учун узоқроқ даврдаги иш ҳақини олиш: сўнгги 15 йилдан қаторасига истаган беш йилни олиш таклиф этилмоқда.

Янги Қонун лойиҳасида биз қатъий бартараф этишга ҳаракат қилган яна бир ижтимоий адолатсизлик пенсия миқдори билан умумий иш стажининг давомийлигини бир-бирига қарам қилиб қўйиш билан боғлиқ. Бу ерда табақалаштирилган жадвал киритилади. Унинг моҳиятини қисқача қилиб: ким кўпроқ ва яхшироқ ишласа, унинг пенсияси миқдори шу қадар юқори бўлади, деб таърифлаш мумкин.

Аммо табақалаштирилган жадвал тўғрисида гапиришдан олдин Қонун лойиҳасига мувофиқ пенсиянинг дастлабки, «бошланиш» нормасини оширилган миқдорда белгилаш мўлжалланаётганлигини тушунтириб бермоқчиман. Беш йиллик ўртача ойлик иш ҳақини аниқлашга ўтиш муносабати билан пенсия миқдори камайиб кетишига йўл қўймаслик учун шундай қилинган.

Шу туфайли қарилик пенсиясининг базавий нормаси ҳозир амал қилаётган қоидага мувофиқ 50 процент ўрнига 55 процентга етади.

Буёғига табақалаштириш принципи кучга киради. Бу принципни икки жиҳатдан кўриб чиқиш керак. Биринчиси иш стажига тааллуқли. Киши қанча меҳнат қилмасин 25 йилми, 45 йилми, ҳозир амалда унинг пенсияси миқдори бир хилдир. Очиғини айтганда мана шу адолатсиз шартни тубдан ўзгартириш таклиф этилади.

Лойиҳада умумий асосларда пенсия олиш учун аёлларнинг 20 йил, эркакларнинг 25 йил иш стажига эга бўлиши кўзда тутилган. Шундан кейинги ишнинг ҳар бир йили учун пенсиянинг базавий нормасига қўшимча иш ҳақининг бир процентини қўшиб бориш кўзда тутилган. Пенсиянинг энг юқори даражасини иш ҳақининг 75 проценти миқдорида белгилаш таклиф этилмоқда.

Энди табақалаштирилган жадвалнинг иккинчи жиҳати ҳақида. У пенсия миқдорини иш ҳақига боғлиқ равишда аниқлашга тааллуқлидир. Бу ўринда энг кам иш ҳақи асос қилиб олинган. Маълумки, энг кам иш ҳақи 70 сўм.

Шундай қилиб, энг кам иш ҳақи 70 сўм. Шундай савол туғилади: ҳеч қандай камайтирувчи коэффициентсиз пенсия миқдорини ҳисоблаб чиқиш учун қандай энг юқори даражани олиш керак? Биз энг кам иш ҳақининг тўрт карраси, яъни 280 сўмни энг юқори даража деб ҳисоблашга қарор қилдик. Бу миқдор нима билан асосланади? Аввало шу билан асосланадики, у халқ хўжалигидаги ўртача иш ҳақидан юқори. Ўтган йили халқ хўжалигидаги ўртача иш ҳақи 220 сўмни ташкил этди. Бу биринчидан. Иккинчидан, бу рақам биз 1993 йилда эришишимиз мумкин бўлган энг мақбул истеъмол бюджети даражасидадир.

Агар иш ҳақи 280 сўмдан юқори бўлса, у ҳолда нималар таклиф этилади? Бу ҳолда коэффициентлар системаси амал қила бошлайди. Яъни 280 сўмдан кейинги ҳар 70 сўмдан 85 процент миқдорида, сўнгра 70 процент миқдорида ва шу тариқа 15 процентгача миқдорда улуш ҳисоблаб чиқилади. Лекин бунда ҳамма ҳолларда ҳам пенсия миқдорини белгилаш учун қабул қилинадиган умумий иш ҳақи энг кам иш ҳақининг 10 карра миқдоридан ошмаслиги керак. Буни қуйидаги мисоллар билан кўрсатиш мумкин.

1 мисол

Энг кам иш ҳақи 70 сўм бўлгани ҳолда пенсияни ҳисоблаш учун иш ҳақи қуйидаги миқдорда ҳисобга олинади:

Иш ҳақи миқдори	Пенсия тайинлаш чоғида ҳисобга олинади	Пенсияни ҳисоблаш учун қабул қилинадиган иш ҳақи	Иш стажи 40—45 йил бўлганда пенсия миқдори (75 процент)
280 сўм	100 процент (70x4)	280	210
350 сўм	280 плюс (70x0,85)	339,5	255
420 сўм	339,5 плюс (70x0,7)	388,5	291
490 сўм	388,5 плюс (70x0,55)	427	320
560 сўм	427 плюс (70x0,4)	455	341
630 сўм	455 плюс (70x0,25)	472,5	354
700 сўм	472,5 плюс (70x0,15)	483	362

Энг кам иш ҳақи 80 сўм бўлганда иш ҳақи қуйидаги миқдорда ҳисобга олинади:

Иш ҳақининг миқдори	Пенсия тайинлаш чоғида ҳисобга олинади	Пенсияни ҳисоблаш учун қабул қилинадиган иш ҳақи	Иш стажи 40—45 йил бўлганда пенсия миқдори (75 процент),
320 сўм	100 процент (80x4)	320	240
400	320 плюс (80x0,85)	388	291
480	388 плюс (80x0,70)	444	333
560	444 плюс (80x0,55)	488	366
640	488 плюс (80x0,40)	520	390
720	520 плюс (80x0,25)	540	405
800	540 плюс (80x0,15)	552	414

Бу мисоллар пенсия миқдорини умумий меҳнат стажи ва иш ҳақи даражасига қараб белгилашга асосланган пенсия миқдорини аниқлаш усулининг пухталигини яққол кўрсатиб турибди. Бунинг устига бу ерда ҳамма нарсага иш ҳақининг энг кам миқдори асос қилиб олинган бўлиб, бу миқдор ҳамиша жамиятнинг доимий эътиборида бўлади ва шубҳасиз, иқтисодиётимиз самарадорлиги ўсган сари изчиллик билан ошириб борилади. Бинобарин, барча даражадаги пенсиялар, шу жумладан миқдори энг кам иш ҳақи даражаси билан қатъий боғлиқ бўлган энг кам меҳнат пенсияси ҳамда ижтимоий пенсиялар даражаси мутаносиб равишда ошиб бораверади. Тўловлар миқдорини белгилашнинг таклиф этилаётган бутун механизми худди ана шунга, ҳар бир кишининг меҳнат ҳиссасига мувофиқ бўлишига эришишга, бинобарин пенсия таъминоти адолатли бўлишига қаратилган.

10 карра энг кам иш ҳақи сифатида ҳисоблаб чиқариладиган пенсиялар миқдорини белгилаш учун иш ҳақининг энг юқори даражаси қанчалик қонуний эканлиги тўғрисида бир неча оғиз сўз. Бунда ҳам ғоят хилма-хил таклифлар айтилди. 300, 400, 500 сўмлик миқдорлар тилга олинди. Аммо қонун лойиҳасида ҳар қалай ҳозирги шароитда 700 сўмлик марра танланган. Ҳисоб-китоблар шуни кўрсатдики, бу миқдор меҳнаткашларнинг энг хилма-хил тоифаларининг манфаатларини, аввало юқори малакали мутахассислар ва ишчиларнинг, шу жумладан шахтерлар, металлургларнинг, кўп юк ортиладиган автомобиль ҳайдовчиларининг, иқлим шароитлари оғир бўлган районларда ишловчи ходимларнинг, — хуллас иш ҳақи ўртача даражадан анча юқори бўлган барча кишиларнинг манфаатларини жуда тўлиқ ҳисобга олади.

Иш ҳақининг ўсиши ва кун кечириш қиймати ўзгарганлиги муносабати билан пенсияларни ошириш мумкинлиги ишлаб чиқилган чора-тадбирларнинг мослашувчанлигини кўрсатувчи жиҳатларнинг биридир. Пенсиялар ҳар йили иш ҳақи ва нархнавонинг **ўзгариб боришини эътиборга олиб** ошириб турилиши назарда тутилмоқда, аммо бунда пенсионер иш ҳақининг камида икки фоизи миқдорида оширилади. Бундай система бизнинг практикамизда биринчи марта жорий этилмоқда.

Айтилган гапларнинг баъзи якунларини чиқариб, пенсияларнинг миқдорларини тартибга солиб туриш юзасидан таклиф этилаётган чора-тадбирнинг принципиал янгилигини, у узоқ давр амал қилиши мумкинлигини, энг муҳими эса аҳоли турмуш даражасининг ошиб боришига мувофиқ умумий иш стажи билан иш ҳақининг ўсиши ўртасидаги бевосита алоқани яна бир бор таъкидлаб ўтмоқчиман.

Бу ерда пенсия миқдорини тартибга солиш тадбирига эҳтимол тўғридан-тўғри дахлдор бўлмасада, лекин унга бевосита таъсир қиладиган масала хусусида бир-икки оғиз сўз айтиб ўтмасдан иложим йўқ. Бу ўринда район коэффициенти назарда тутилмоқда. Ҳозирги вақтда пенсияларни ҳисоблаб чиқариш чоғида бу нарса амалда эътиборга олинмайди, бу эса меҳнаткашларнинг асосли даъволарига сабаб бўлмоқда. Қонун лойиҳасида бундай адолатсизлик бартараф этилган: эндиликда пенсиялар миқдорини белгилаш чоғида район коэффициентлари ҳисобга олинади.

Ўртоқлар!

Қонун лойиҳасида **имтиёзли пенсия таъминоти** системасига ҳам муҳим ўзгартишлар киритиш таклиф этилади. Бу ўзгартишларнинг моҳияти меҳнат шароити оғир ва зарарли бўлган ишларда ҳақиқатан ҳам банд бўлган одамларгагина имтиёзлар бериш кераклигидан иборатдир. Айни вақтда иқтисодий усуллар билан корхоналарни янги техника ва технологияни жорий этиш ҳисобига ана шу шароитларни яхшилашга, бундай ишларда банд бўлган ходимлар сонини камайтиришга ундаш мақсади мўлжалланмоқда.

Лойиҳага мувофиқ ишлаб чиқаришга ёки ишларнинг турларига, шунингдек иш жойларини аттестациядан ўтказиш якунлари бўйича белгиланадиган зарарлилик ва оғирлик кўрсаткичларига қараб имтиёзли шартлар билан пенсиялар тайинлаш кўзда тутилмоқда. Бунда 1- ва 2-рўйхатлар деб аталмиш рўйхатлар бўйича имтиёзли пенсия таъминотини белгилашнинг ўзини оқлаган практикаси сақлаб қолинади. Айни вақтда амалдаги тартибдан фарқли ўлароқ ишларнинг зарарлилиги ва оғирлигига доир кўрсаткичлар шу пайтгача бўлиб келганидек, айрим тармоқларга қаттиқ боғлаб қўймасдан бутун халқ хўжалиги учун татбиқ этилиши лозим.

Ўз-ўзидан равшанки, бунда имтиёзли пенсия таъминотига бўлган қонуний ҳуқуқларга риоя этилиши, корхоналар ва ташкилотларда иш жойларини аттестациядан ўтказиш сифати устидан қаттиқ назорат қилиб туриш, жами ишларнинг йўлга қўйилишини такомиллаштиришга доир таклифларни ўз вақтида тайёрлаш муҳимдир. Бу — муҳим масала. Шу йўналишдаги ишни назорат қилиш ва амалга ошириш вазифаси шундай мақсадлар учун янги ташкил этилаётган меҳнат шароитлари давлат экспертизаси органлари зиммасига юклатилади. У ғоят обрўли ва холис ташкилот бўлиши керак. Унинг таркибида олимлар, тиббиёт ходимлари ва халқ хўжалиги тармоқларининг юқори малакали мутахассислари ишлайдилар, деб тахмин қилинмоқда. Корхоналардаги меҳнат шароитига холисона баҳо берилишини таъминлаш — мазкур органларнинг бош вазифасидир.

Имтиёзли пенсия таъминоти тўғрисидаги масалани пухта ишлаб чиқиш жараёнида пенсияга чиқиш ҳуқуқини берадиган ёшни ва зарур иш стажини сақлаб қолиш қанчалик мақсадга мувофиқ эканлиги хусусида турли фикрлар билдирилди. Ҳукумат ҳар жиҳатдан чамалаб кўриб, ҳозир амалда бўлган мезонларни ўзгартирмай шундай қолдириш зарур, деб ҳисоблайди. Айниқса оғир ва зарарли ишларда банд бўлган эркакларнинг пенсияга чиқиши учун 50 ёш ва аёлларнинг пенсияга чиқиши учун 45 ёш белгилаб қўйилади. Бундай ишлардаги стажга нисбатан талаб ҳам сақланиб қолади. Бу — эркаклар учун 10 йил, аёллар учун эса 7,5 йил.

Меҳнат шароити зарарли ва оғир бўлган бошқа ишларга келганда (2-рўйхат), яъни ташкилий, техникавий ҳамда бошқа омиллар ҳисобига яхшиланиши мумкин бўлган ишларга келганда шуни айтиш керакки, ана шундай ишларда банд бўлган шахсларга имтиёзли пенсиялар аввалгидек тайинлана беради: эркаклар учун 55 ёшдан ва аёллар учун 50 ёшдан. Бунда шундай таклиф киритилмоқдаки, корхона ўзининг иш ҳақи фондидан тегишли ходим пенсия ёшига етгунга қадар СССРнинг пенсия фондига бўлажак пенсия ҳақини тўлаш сарф-харажатларининг ярмини қоплаш учун бадаллар ўтказиб туриши лозим. Бизнинг назаримизда бу яхши омил бўлиб, меҳнат коллективини ишлаб чиқариш шароитлари тўғрисида ғамхўрлик қилишга ҳамда зарарли ва оғир ишларда банд бўлган ходимлар сонини камайтиришга ундайди.

Айтилган гапларга шуни илова қилиш керакки, имтиёзли пенсиялар системасида мутлақо янги қоидалар кўзда тутилмоқда. 1- ва 2-рўйхатлар бўйича тўлиқ иш стажи бўлмаган, лекин шундай стажнинг лоақал ярмига эга бўлган ходимлар учун пенсияга чиқиш чоғида ёш маррасини мутаносиб равишда пасайтириш ҳақида гап бораяпти.

Мен асосан анъанавий тарзда тушуниладиган имтиёзли пенсия таъминотига тааллуқли нарсаларнинг ҳаммасини санаб ўтдим. Аммо биз миллионлаб совет кишиларининг манфаатларига дахл қилувчи мана шу муҳим ишда корхоналарнинг эҳтимол тутилган хусусиятларини ҳам эътиборга олиш керак, деб ҳисоблаймиз. Чунки имтиёзли рўйхатларда ишларнинг барча турлари кўзда тутилган бўлиши мумкин эмас. Турмуш ўзгариб бормоқда ва у тобора янги-янги шарт-шароитларни келтириб чиқаради. Ишлаб чиқаришнинг бирон бир участкасида унинг ўзига хос хусусиятлари туфайли пенсия имтиёзлари белгилаш лозим бўлиб қолиши мумкин. Бу эса корхонанинг ҳуқуқидир. Қонун лойиҳасида шундай имкониятлар ҳам берилган.

Кейинги вақтларда кўмир, сланец, руда ва бошқа фойдали қазилмалар қазиб чиқариш ҳамда шахта ва руда конлари қурилишида ер остидаги ва очиқдаги кончилик ишларида тўла иш кунини ишлайдиган ходимлар меҳнатининг алоҳида шароитларини эътиборга олувчи таклифлар ишлаб чиқилганлигини айтмасдан ўтолмайман. Ҳукумат агар улар мана шу ишларда камида 25 йил банд бўлишган тақдирда ёшидан қатъи назар уларга пенсия олиш ҳуқуқи бериш тўғрисидаги таклифни киритади. Кон қутқарув қисмларининг шахсий составига худди шундай имтиёзли шартлар билан пенсия тайинлаш кўзда тутилган. Етакчи касбларнинг ходимлари — тозалаш забойининг кон ишчилар, проходкачилар, кон қазиш машиналарининг машинистлари ҳамда бошқа баъзи ишчиларга улар 45 ёшга тўлгач ва бундай ишларда камида 20 йиллик стажи бўлган тақдирда пенсия тайинланади.

Қонун лойиҳасини тайёрлаш давомида меҳнати зарарли ва оғир шароитлар билан эмас, балки табиий, ҳаяжонли ва бошқа ноқулай омилар билан мураккаблашган ходимларнинг баъзи категорияларини нима қилиш керак, деган мутлақо ҳаққоний савол юзага келди. Имтиёзли пенсияларнинг ҳозир амалда бўлган рўйхатларида улар ҳам бор. Эндиликда эса кўпдан-кўп маслаҳатлашувлардан, меҳнат коллективларидаги эксперт баҳолари ва муҳокамалардан кейин улар учун, шунингдек бошқа бир қанча касблар ва иш турларидаги ходимлар учун **муайян муддат хизмат қилганлиги учун тайинланадиган пенсия** жорий этиш тўғрисида қарор қабул қилинди. Аслини олганда бу шундай ишларда банд бўлган кишилар учун мўлжалланган меҳнат пенсияларининг бир тури бўлиб бу ишларни бажариш қарилиги бўйича пенсия олиш ҳуқуқини берадиган ёшга етгунга қадар профессионал меҳнат қобилиятини йўқотишга олиб боради. Масалан, гражданавиациясининг учувчи ҳамда учувчи-синовчи состави ходимлари, геологлар, денгиз, дарё флоти ҳамда балиқ саноати флотининг сузувчи состави, темир йўл транспорти ҳаракат составининг ходимлари, ёғоч тайёрлашдаги ишчилар ва мастерлар ҳамда бошқалар назарда тутилмоқда.

Шу хилдаги пенсияларни белгилаш талаби ҳамма учун бир хил — ихтисоси бўйича муайян стажнинг бўлишидир. Айтайлик, граждан авиациясининг учувчиларига учиш ишлари 25 йил бўлиши зарур. Бунда муайян муддат хизмат қилгани учун тайинланадиган пенсиялар миқдори ёшига қараб пенсиялар қандай тайинланса, худди шу тартибда ҳисоблаб чиқарилади.

Қонун лойиҳаси устида ишлаш вақтида **пенсионерлар меҳнатидан** фойдаланиш ва уни моддий рағбатлантириш тўғрисидаги масала синчиклаб ўрганилди. Хилма-хил фикрлар билдирилди. Баъзилар ҳеч қандай чеклашларсиз барча ишловчи пенсионерларга тўла миқдорда пенсия ва иш ҳақи тўлашни таклиф этдилар. Бошқалар, аксинча, пенсия ва иш ҳақи тўла-тўкис тўланиши лозим бўлган ишловчи пенсионерлар доирасини мумкин қадар чеклаб қўйиш зарур, деб ҳисобладилар. Учинчилари эса конкрет минтақа ва тармоқларнинг шарт-шароитларини эътиборга олиб, шу муаммонинг ҳал этилишини талаб қилдилар.

Ҳукумат барча нуқтаи назарларни, шу жумладан умуман мамлакатда ҳам, айрим минтақаларда ҳам вужудга келаётган демографик вазиятни, турли тармоқларнинг малакали кадрлар билан қай даражада таъминланганлигини, пенсионерларни меҳнатга жалб этишнинг иқтисодий имкониятлари ва қай тарзда мақсадга мувофиқ эканлигини диққат-эътибор билан кўриб чиқди. Натижада мамлакат иқтисодий ва ижтимоий тараққиётининг ҳозирги босқичида қишлоқ жойларидаги ишчилар, мастерлар, ўқитувчилар ва врачларга, ўрта медицина ходимларига ва Улуғ Ватан урушида қатнашган барча ишловчи пенсионерларга пенсия билан иш ҳақини тўла-тўкис тўлаш зарур, деб топилди.

Қолган барча кишилар учун пенсиялар миқдори иш ҳақи билан бирга пенсия тайинлангунга қадар олинган иш ҳақидан ошмаслиги керак. Бизда ҳозирдаёқ шундай тартиб қўлланилмоқда. Масалан, пенсионер ҳарбий хизматчиларга нисбатан шундай қилинмоқда.

Лекин бу қаттиқ шарт эмаслигини қайд этиб ўтмоқчиман. Минтақаларда ва айрим корхоналарда меҳнат ресурсларига доир юзага келаётган жуда хилма-хил вазиятни эътиборга олиб, ҳукумат иттифоқдош республикаларга, корхоналар ва ташкилотларга ишловчи пенсионерлар учун қонун лойиҳасида кўзда тутилганига қараганда бошқача шартлар билан пенсия тўлаш тўғрисидаги масалани ўзлари ҳал қилиш ҳуқуқини бериш керак, деб ҳисоблайди. Бунда фақат шу нарса фарқ қиладики, улар ўз маблағлари ҳисобидан шундай қилишлари лозим.

Ўртоқлар!

СССР халқ депутатлари съездида, меҳнат коллективларида, матбуотда **уруш ва меҳнат инвалидлари** тўғрисида кўпроқ ғамхўрлик қилиш зарурлиги таъкидланган эди. Ҳозир мамлакатимизда 6 миллиондан кўпроқ шундай киши бор. Ҳукумат депутатларнинг фикрига батамом қўшилиб, шу тоифадаги гражданларнинг ҳаёт ва турмуш шароитларини яхшилаш юзасидан чуқур ўйланган тадбирлар комплексини амалга оширишни муаммонинг ҳал этилиши, деб билади. Бунда ҳал этилиши зарур бўлган масалалар оз эмас. Лекин биз бугун жамики хилма-хил масалаларнинг фақат биттасини — пенсия таъминотини кўриб чиқаяпмиз.

Янги қонун лойиҳасида ёшига кўра пенсияга чиққан кишилар учун қандай принциплар кўзда тутилган бўлса, инвалидлар пенсиясининг миқдорини белгилаш учун ҳам худди ўша принциплар асос қилиб олинган. Шу билан бирга қўшимча имтиёзлар ҳам белгиланади. Масалан, 1 группа инвалидларига уларни парвариш қилиш учун ижтимоий пенсия миқдорида қўшимча ҳақ тўлаш таклиф этилади. Ижтимоий-пенсия энг кам қарилик пенсиясининг 50 фоизини ташкил этади. Ўзганинг ёрдамига муҳтож бўлган II группа ёлғиз инвалидларга ҳам худди шундай ҳуқуқ берилди.

Уруш инвалидларининг моддий аҳволи анча яхшиланади. Меҳнат қилишни давом эттириб, қарилик пенсиясига эришган уруш инвалидлари учун пенсияга қўшимча равишда инвалидлик бўйича энг кам пенсия миқдорида қўшимча ҳақ тегишлидир.

Қонун лойиҳасида **боқувчисидан маҳрум бўлган оилаларнинг** моддий аҳволини яхшилашга қаратилган йўл изчиллик билан ўтказилади. Гап аввало болалар ҳақида бораяпти. Бундай оилаларга пенсия тайинлашнинг асосий шартлари ва принципларини сақлаб қолиш назарда тутилмоқда. Боқувчисидан маҳрум бўлганлик муносабати билан пенсиялар оиланинг меҳнатга қобилиятсиз ҳар бир аъзосига боқувчи олган иш ҳақининг 30 фоизи миқдорида тайинланади, аммо энг оз қарилик пенсиясининг ярмидан кам бўлмайди. Оиланинг меҳнатга қобилиятсиз барча аъзолари учун пенсиянинг умумий миқдорини **боқувчи иш ҳақининг 100 фоизи чегарасида белгилаш таклиф этилади. Ота-онасидан жудо бўлган болаларга, яъни ҳеч кими йўқ етимларга пенсияни қўш норма асосида (60 фоиз) белгилаш кўзда тутилмоқда.**

Ҳунар-техника билим юртларининг, техникумлар ва олий мактабларнинг ўқувчиларига шундай пенсиялар тўлаш муддати мазкур ўқув юртларини тугатгунга қадар белгиланган. Ўқиш даврида пенсия олишнинг ҳозир ўн саккиз ёш қилиб чеклаб қўйилган чегараси 23 ёшгача оширилади. Натижада ҳозир боқувчисидан маҳрум бўлганлиги муносабати билан пенсия олаётган салкам 7 миллион кишининг моддий аҳволи яхшиланади.

Ўртоқлар, **аёлларнинг** пенсия таъминоти масалаларига алоҳида тўхталиб ўтиш керак. Биринчидан, ҳозир бўлгани каби аёллар эркаклардан беш йил барвақт ва худди шунча йил меҳнат стажи кам бўлгани ҳолда пенсияга чиқиш ҳуқуқига эга бўладилар. Иккинчидан, иш стажи бир хил бўлган тақдирда аёлларнинг пенсия нормаси эркакларга қараганда 5 фоиз юқори бўлади. Масалан, 30 йиллик иш стажига эга бўлган аёл ўз иш ҳақининг 65 фоизи ҳисобидан, эркак эса 60 фоизи ҳисобидан пенсия оладиган бўлади. Учинчидан, ишламаган онанинг ёш болаларни 3 ёшгача тарбиялаган вақтини меҳнат стажига қўшиб ҳисоблаш ва шу муддатнинг умумий миқдорини олти йил билангина чеклаш таклиф этилади. Бу — принципиал янги қоида эканини таъкидлаб ўтмоқчиман.

5 ва ундан кўпроқ бола туғиб, тарбиялаган кўп болали оналар учун ёш жиҳатдан имтиёз сақлаб қолинади. Уларга 50 ёшга етганида қарилик пенсияси олиш ҳуқуқи берилади. Гўдакликдан ногирон болалари бўлган оналар учун ҳам пенсияга чиқишнинг мана шу тартиби белгиланади.

Янги қонунда муддатидан ташқари хизматдаги офицерлар ва ҳарбий хизматчилар хотинларининг алоҳида яшаш шароитлари ҳам ҳисобга олинган. Ихтисоси бўйича ишга жойлашиш имконияти бўлмаган жойларда яшаган вақтининг кўпи билан 10 йилини уларнинг меҳнат стажига қўшиш таклиф этилади.

Юқорида таъкидлаб ўтилганидек, Қонун лойиҳаси пенсия таъминоти системасида **меҳнат стажининг ўрни ва аҳамиятини** анча кўтаради. Айни стаж меҳнат пенсиясига чиқиш асосини ташкил этади ва ҳар бир меҳнатчининг пенсия таъминоти даражасини белгилашда ҳал қилувчи шарт бўлади.

Албатта, ҳозир, хўжалик юритиш тубдан қайта қурилаётган пайтда ижтимоий-фойдали меҳнат ўз мазмунига кўра тобора кўп қиррали бўлиб бормоқда. Қонун лойиҳаси мана шу жуда муҳим ҳолатни ҳисобга олади. Мулкчилик ва хўжалик юритиш шаклларидан қатъи назар ҳар қандай корхона ва ташкилотда меҳнат шартномаси билан бажарилган бутун иш стажга қўшилади. Колхозларда ва бошқа кооперативларда аъзоликка асосланган иш хусусидаги масала ҳам шу тарзда ҳал этилади.

Қонун лойиҳаси пенсия тайинлаш пайтида стажга қўшиб ҳисобланадиган меҳнат фаолияти ва бошқа фаолият соҳасини ҳозирги тартибга нисбатан кенгайтиради, чунончи гражданларнинг якка тартибдаги меҳнат фаолияти, шу жумладан ижарачилар коллективида ёки деҳқончилик хўжалигида банд бўлган гражданларнинг меҳнат фаолиятини пенсия стажига қўшиб ҳисоблаш таклиф қилинади. Бу гражданларнинг қонуннинг қоидаларига мувофиқ давлат социал страхованиесида бадал тўлаб туриши назарда тутилади. Меҳнатга лаёқатсиз баъзи категориядаги кишиларни парвариш қилиш вақтини ҳам иш стажига қўшиш кўзда тутилади.

Бошқа хусусиятлар ҳам бор. Ҳозир, айтайлик, техникумларда ва олий ўқув юртларида ўқиш вақти меҳнат стажига кирмайди, шу ўқув юртларига киришдан аввал ишлаган ҳолатлар бундан мустасно. Аввалги ҳамма чеклашларни олиб ташлаш таклиф қилинади. Олий ўқув юртларида, техникумларда, ҳунар-техника билим юртларида ва фаолиятнинг турли соҳалари учун мутахассислар тайёрлайдиган бошқа ўқув юртларида таълим олиш вақти ижтимоий фойдали меҳнатга тенглаштирилади. Бу — мутлақо тўғри ёндашув, деб ўйлайман.

Сессия муҳокамасига тақдим этилган ҳужжатда ҳарбий хизматчиларнинг пенсия таъминоти масалалари юзасидан аниқ-равшан таклифлар йўқлиги ҳақида алоҳида гапириб ўтмоқчиман. Бу хусусдаги тегишли Қонун лойиҳаси СССР Олий Советига тақдим этилади. Бу лойиҳани тайёрлаш ниҳоясига етказилмоқда.

Депутат ўртоқлар!

Пенсия таъминотининг инсонпарварлиги ва умумийлиги, социал одиллиги принципига асосланиб, ҳукумат билан ВЦСПС гражданлар моддий таъминотининг алоҳида турини — **ижтимоий пенсияларни** жорий этишни таклиф қиладилар. Бундай пенсиялар бирон-бир сабабга кўра меҳнат пенсияси ҳуқуқини ололмаган кишилар учун тайинланади. Жумладан, гўдакликдан ногирон бўлиб қолган кишилар ҳам мана шундай пенсионерлар жумласига киради. Бундай пенсия таъминоти ҳуқуқига эга бўлган кишилар ҳаммаси бўлиб 1,5 миллионга яқин. Ижтимоий пенсияларнинг миқдори турли омилларга, шу жумладан меҳнат қобилиятидан маҳрумлик даражасига ҳам боғлиқ бўлади. Чунончи, I группа ногиронларга, гўдакликдан ногиронларга ва 16 ёшгача бўлган ногирон болаларга ижтимоий пенсияларни қарилик пенсияси энг оз миқдорининг 100 фоизи ҳажмида; II группа ногиронларга, 55 ёшга етган аёллар ва 60 ёшга етган эркакларга, шунингдек боқувчисидан маҳрум бўлган болаларга ҳар бир гўдак учун қарилик пенсияси энг оз миқдорининг 50 фоизи ҳажмида пенсия тайинлаш назарда тутилмоқда. III группа ногиронларга ижтимоий пенсияларни қарилик пенсияси энг оз миқдорининг 30 фоизи миқдорида белгилаш мўлжалланмоқда.

Ижтимоий пенсияларнинг кўрсатилган миқдорлари тасодифий эмас. Буни белгилашда биз бу — давлат томонидан кафолат берилган ўзига хос энг оз пул ёрдамигина эканлигига асосландик. Бу миқдор жамоат ташкилотлари, халқ депутатлари маҳаллий Советлари, меҳнат коллективлари томонидан меҳр-оқибат, ғамхўрлик ва ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш эвазига анча кўпайтирилиши мумкин. Улар тўла-тўкис мана шундай ҳуқуққа эгадирлар.

Биз Қонуннинг янги лойиҳасини таклиф қилар эканмиз, барча пенсионерлар, шу жумладан ҳали Қонун кучга кирмаган даврда пенсияга чиқадиган кишилар ҳам илгари тайинланган пенсияларни қайтадан ҳисоблатишлари зарурлигини эътиборга олдик. Бу иш пенсионернинг райига қараб ўтказилади. Ўртача ойлик иш ҳақидан дастлабки пенсия тайинлаш учун 1991 йилнинг 1 январидан олдинги 5 йилдан ёки пенсия тайинлашдан олдинги беш йилдан ҳисоблаш мумкин. Аммо илгари пенсия тайинланган иш ҳақига асосланиш ҳам мумкин. Мазкур қонун таклиф этилган тарзда ёки ўзгаришлар ва қўшимчалар билан қабул қилинишини Олий Совет ҳал этади. Бироқ ҳар қандай ҳолда ҳам жуда катта ҳажмдаги ишларни амалга ошириш керак. Маълум даражада ҳозирнинг ўзидаёқ бу иш бошланди. СССР Министрлар Совети қарор қабул қилди, унда барча тайёргарлик тадбирларини амалга ошириш соҳасида социал таъминот органларининг вазифалари белгилаб берилган.

Ўртоқлар!

Меҳнат, уруш ветеранларини ва меҳнатга яроқсиз бошқа гражданларни Иттифоқ даражасида моддий жиҳатдан таъминлаш кафолатларини жамиятимиз барча аъзолари ижтимоий ҳимояланишининг мажбурий шарти, деб билиш зарур. Жамиятимиз барча аъзолари тўғрисидаги ғамхўрлик энг аввало давлатнинг иқтисодий имкониятларига таянади. Лекин мамлакат доирасида бундай кафолатлар марказдангина бўладиган куч-ғайратлар билан чекланиб қолмаслиги керак. Ҳақиқатан ҳам, бизнинг имкониятларимиз анча кўпдир.

Иттифоқдош ва автоном республикалар, халқ депутатлари маҳаллий Советларининг хўжалик мустақиллиги кенгайтирилиши уларнинг ўз маблағлари ҳисобига кўпгина ишларни амалга оширишларига, шу жумладан пенсионерлар ва меҳнатга яроқсиз бошқа гражданларни моддий жиҳатдан таъминлашнинг қўшимча турларини белгилашларига имкон беради. Айни пайтда, жойларда ҳокимият органлари ёки меҳнат коллективининг ёрдамига муҳтож бўлган кишиларнинг яшаш шароитини, соғлиғини, оилавий аҳволини, истакларини ҳисобга олиб иш кўриш мумкин.

Қонун лойиҳаси иттифоқдош ва автоном республикаларга кун кечириш қиймати ўзгарганлиги ва иш ҳақи ошганлиги муносабати билан пенсионерлар ва инвалидларга тегишли бюджет маблағлари ҳисобидан пенсияларнинг барча турларига қўшимча ҳақ тўлашни кўзда тутиш, ёлғиз пенсионерларни парвариш қилиш учун пенсияларга қўшимча ҳақ жорий этиш ва ишлаб турган пенсионерларга пенсия тўлашнинг бошқа бир мунча имтиёзли шартларини жорий этиш, шахсий ва муддатидан илгари пенсиялар, пенсионерларга медицина хизмати кўрсатишнинг турли имтиёзларини, уй-жой сатҳига ва коммунал хизматларга ҳақ тўлашга оид имтиёзларни белгилаш, ёқилғи, озиқ-овқат маҳсулотлари, кийим-кечак ва бошқа энг зарур моллар нархини туширишга рухсат этиш ҳуқуқини беради. Имтиёзлар ва хизматлар шу билан чекланиб қолмайди. Республикалар пенсионерларнинг ва энг аввало бирмунча кам таъминланган, ёлғиз, ёш қолган етимлар ва инвалидларнинг турмуш, меҳнат ва маиший шароитини яхшилашга қаратилган бошқа қарорлар ҳам қабул қилиш ҳуқуқига эгадирлар.

Меҳнат коллективлари ҳам бундай ғамхўрликдан четда қолмасликлари керак. **Корхоналарнинг хўжалик ҳисобига ўтиши,** уларнинг даромади мунтазам ошиб бораётганлиги ўз маблағлари ҳисобига меҳнат ветеранлари турмуш шароитини яхшилашнинг кўпгина масалаларини ҳал этишларига имкон беради. Бу қонун лойиҳасида ҳисобга олинган. Корхоналар меҳнатга ҳақ тўлаш учун мўлжалланган маблағлар ҳисобига ходимнинг меҳнат ҳиссасини ва меҳнат стажи муддатини ҳисобга олиб, пенсияларга қўшимча ҳақ белгилаш, ноқулай меҳнат шароитида банд бўлган ходимлар имтиёзли пенсия таъминоти ҳуқуқидан фойдаланаётган бўлмасалар, уларга муддатидан илгари пенсиялар жорий этиш, бошқа қўшимча ҳақ тўлаш, шунингдек ижтимоий ривожланишга мўлжалланган маблағлар ҳисобига коммунал ва маиший хизмат ҳақи тўлаш юзасидан турли хил имтиёзлар белгилаш ҳуқуқига эгадирлар.

Ўртоқлар!

Бўлажак пенсия ислоҳотини **пул билан таъминлаш** унинг энг муҳим масалаларидан биридир. Дастлабки ҳисоб-китобларга кўра, ана шу мақсадлар учун йилига 29 миллиард сўм талаб этилади. Бу пенсия таъминотини яхшилашга оид кечиктириб бўлмайдиган тадбирлар тўғрисида илгарироқ қабул қилинган қонунни амалга оширишга ажратилган 6,5 миллиард сўмдан ташқаридир.

Бўлажак харажатлар кўлами ҳақида қуйидаги таққослашдан хулоса чиқариш мумкин. Бутун ўнинчи беш йиллик мобайнида давлатнинг халқ турмуш даражасини ошириш юзасидан марказлаштирилган тадбирларга сарфланган харажатлари атиги 15 миллиард сўмни ташкил этган эди. Шу беш йилликда 16 миллиард сўм ажратиш кўзда тутилган эди. Мана энди давлат birданига 29 миллиард сўм ажратишга рози бўлмоқда. Шуни назарда тутиш керакки, мен ўнинчи ва шу беш йилликлар бўйича келтирган рақамлар ижтимоий таъминотнигина эмас, шу билан бирга давлатнинг кам ҳақ оладиган ходимлар иш ҳақини ошириш, уларнинг солиқ тўлашини бекор қилиш ва камайтириш, болали оилаларга ёрдамни кучайтириш, аҳолига тиббий хизматни яхшилаш билан боғлиқ барча харажатларини ҳам ўз ичига олган.

Кўриб турибмизки, энди биргина пенсия ислоҳотининг ўзи давлатнинг халқ турмуш даражасини оширишга оид барча марказлаштирилган тадбирларига аввалги икки беш йилликда сарфланган харажатларга тенг маблағни талаб этмоқда.

Ҳозирги вақтда давлат страхованиеси бюджети ҳамда корхоналар ва колхозларнинг тегишли бадаллари йўли билан ташкил этиладиган колхозчиларнинг марказлаштирилган ижтимоий страхование фонди, шунингдек давлат бюджети маблағлари пенсиялар тўлаш манбаларидир.

Қонун лойиҳасида пул билан таъминлашнинг алоҳида-алоҳида манбалари ўрнига **мамлакатнинг ягона пенсия фондини** ташкил этиш таклиф қилинмоқда. Пенсиялар тўлаш учун барча харажатлар ана шу фонддан ажратилади. Бу фонд корхоналар, ташкилотлар, колхозлар, бошқа кооперативлар белгиланган тарифларда социал страхование мақсадларига ажратадиган маблағлар ҳисобига, шунингдек якка тартибдаги меҳнат фаолияти билан шуғулланаётган гражданларнинг страхование бадаллари ва давлат бюджети маблағлари ҳисобига ташкил этилади.

Пенсиялар миқдорининг анча кўпайтирилиши ва улар билан боғлиқ харажатлар корхоналар ҳамда ташкилотларнинг социал страхованиега тўлайдиган бадаллари тарифлари оширилишини тақозо этади. Ҳисоб-китоблар шуни кўрсатдики, янги пенсияларни жорий этиш учун ана шу мақсадларга меҳнат ҳақи фондидан тўланадиган

(Давоми 3-бетда).

Н. И. РИЖКОВ ДОКЛАДИ

(Боши 1-, 2-бетларда).

бадалларни ўрта ҳисобда 12 фоиздан 30 фоизгача кўпайтириш зарур. Бир қанча социалистик ва ривожланган капиталистик мамлакатларда ҳам тўловларнинг тахминан шунча фоизи белгиланган. Айни пайтда ана шу мамлакатларнинг кўпида ходимларнинг ўзлари социал страхованиеда қатнашадилар. Масалан, Болгарияда бадалларнинг умумий миқдори 30 фоизни, ГДР ва Англияда 32, ГФРда 36, Франция ва Италияда 40 фоизни ташкил этади.

Пенсияислоҳотининг жуда катта кўламлари ва уни амалга оширишга катта ҳажмдаги маблағлар ажратиш зарурати муносабати, бизнингча, мўлжалланаётган тадбирлар бутун комплексини босқичма-босқич, 1991 йилнинг 1 январидан бошлаш ва бу ишни 1992 йилда туғаллаш мақсадга мувофиқдир.

Ана шу йилларда ҳар бир босқичда амалга оширилиши лозим бўлган конкрет тадбирларга келганда, уларни қонун қабул қилингандан кейин Олий Совет ва ҳукумат белгилаши керак.

СССР Олий Совети Қонун лойиҳасини дастлабки муҳокамада маъқуллаши учун яқин вақтларда уни умумхалқ муҳокамаси учун эълон қилиш мақсадга мувофиқ бўлур эди.

Депутат ўртоқлар!

Келгуси йил планини батафсил ва ҳар томонлама муҳокама қилиш иқтисодиётнинг ижтимоий йўналишини ўзгартириш жамоат ишлаб чиқариши самарадорлигини тубдан ошириш ва туб иқтисодий ислоҳотни янада ривожлантириш комплекс муаммолари билан қанчалик мустаҳкам боғлиқ эканлигини яққол кўрсатди. Фаол ижтимоий сиёсатнинг иқтисодиётнинг барча соҳаларида самарали хўжалик юритиш билан айни бевосита ўзаро боғлиқлиги ўн учинчи беш йилликдаги ишимизнинг асосий йўналиши бўлиб қолиши керак. Ҳаммамиз 1990 йилги Давлат плани вазифаларини яққол ҳис этиб турибмиз ва шуни айтиш лозимки, бу халқ хўжалиги барча тармоқлари учун ғоят мураккаб масалалардир. Улар ишлаб чиқариш самарадорлигини ва аҳолининг ижтимоий ҳимояланишини узоқ йиллар давомида мақбул мувозанатда таъминлашга тўғри келадиган объектив ва диалектик зиддиятли боғланишни ўзида мужассамлаштирган.

Халқнинг турмуш даражасини яхшилаш юзасидан марказлаштирилган тадбирларни амалга ошириш учун СССР Олий Советининг ушбу сессиясида 1990 йилда 13,4 миллиард сўм ҳажмда бюджет маблағини ажратишга қарор қилинди. Бу эса келгуси йил охирига бориб давлатнинг ана шу мақсадларга сарфланадиган харажатлари беш йил давомида жами 26 миллиард сўмдан ошишини ёки ўн биринчи беш йилликдаги ва шу беш йилликка мўлжалланган дастлабки пландаги шундай харажатларга нисбатан 10 миллиард сўм кўп бўлишини билдиради.

Пенсия тўғрисидаги янги Қонуннинг қабул қилиниши ва аҳолининг ижтимоий ҳимояланишини кучайтиришга оид бошқа бир қанча тадбирлар, 1995 йилнинг охирига бориб умуман ана шу мақсадлар учунгина камида 41-43 миллиард сўм сарфланишини тақозо этади. Мазкур тадбирларга оид қарорлар ҳозирдаёқ қабул қилинди ва келгуси беш йилликда туғалланиши лозим.

Бу ҳали амалга ошириладиган барча тадбирлар эмаслигини айтишим керак. Тахминий ҳисоб-китобларга кўра, келгуси беш йилликда марказлаштирилган манбалардан сарфланадиган харажатлар шу беш йилликдагига нисбатан икки баравардан зиёд кўп бўлиши мумкин.

Энди, ўртоқлар. Қуйидаги маълумотларни таққослаймиз: биз мана шу беш йилликда марказлаштирилган манбалардан тўловларни ўн биринчи беш йилликдагига нисбатан 10 миллиард сўм оширамиз ва 1990 йилда Давлат бюджети камомади 60 миллиард сўм, пул чиқариш қарийб 10 миллиард сўм ва давлат қарзи 400 миллиард сўм бўлади. Шундан келгуси беш йилликда иқтисодиётни соғломлаштириш, ана шу камомадларга барҳам бериш ва айни вақтда халқнинг турмуш даражасини оширишга оид марказлаштирилган тадбирларга харажатларни 30 миллиард сўм кўпайтириш учун қанчалик самарали меҳнат қилишимиз кераклиги кўриниб турибди. Бунда аҳолининг товарлар ва хизматларга нисбатан қондирилмаган эҳтиёжларини таъминлаш масаласини ҳал этиш зарур. Шундай қилинмаса, истеъмол бозорини барқарор ҳолга келтира олмаймиз.

Ҳукумат 1991-1995 йилларга мўлжалланган Асосий йўналишлар лойиҳасини тайёрлаш жараёнида барча зарур ҳисоб-китобларни амалга оширди. Қуйидаги ҳолга эътибор беринг. Агар мамлакат шу беш йилликда жамғарма фонди ва ноишлаб чиқариш қурилиши ресурсларининг 100 миллиард сўм ошишини таъминласа ва ундан 26 фоизи марказлаштирилган тадбирлар харажатларига сарфланса, ўн учинчи беш йилликда истеъмол ва ноишлаб чиқариш қурилиши фонди таққослама нархларда 154 миллиард сўмдан кам бўлмаслиги яъни 1,5 баравар кўпайтирилиши лозим ва ана шу ўсишдан қарийб 40 фоизи бугун биз қабул қиладиган қарорлар харажатларини қоплашга сарфланади.

Шу билан бирга кенгайтирилган такрор ишлаб чиқаришни таъминловчи миллий даромад ресурслари ушбу беш йилликда 17 миллиард сўмдан кўпроқ, келгуси беш йилликда эса яна 8 миллиард сўм камаяди.

Биз қабул қиладиган Қонунлар асосида янги иқтисодий муҳитда самарали хўжалик юритишгина бундай вазиятдан чиқиш имконини беради.

Бутун иқтисодиётимизни, жумладан корхоналар, ташкилотлар, колхоз ва совхозларни қамраб олиши керак бўлган бундай самарадорликнинг умумий кўрсатгичлари бугунги кунда бизга маълум ва баҳолангандир. Иқтисодиётнинг барча соҳаларида меҳнат унумдорлигининг ўсиш суръатларини, таъкидлаб айтаманки, ўсиш суръатларини камида икки баравар ошириш, мавжуд ишлаб чиқариш потенциалидан фойдаланишда бурилиш ясаш ва ҳамма жойда фонд самарадорлигини камайтириш ўрнига уни ошириш керак бўлади. Бошқача қилиб айтганда, умуман халқ хўжалигида шу беш йилликда фонд самарадорлигини 8,5 фоиз камайтириш ўрнига уни камида 5 фоиз оширишни таъминлаш лозим.

Яна бир нарса тўғрисида гапирмоқчиман. Жамоат ишлаб чиқариши ва ҳар қандай конкрет ишлаб чиқаришда материал сарфини камайтириш суръатлари икки баравар оширилиши лозим. Ўн учинчи беш йилликда миллий даромадда металл сарфини 20 фоиз ва энергия сарфини 12-13 фоизгача камайтириш вазифалари мана шундан келиб чиқади.

Ниҳоят, ишлаб чиқариш капитал маблағлари самарадорлигини ошириш ёки ишга тушириладиган қувватларга сарфланадиган умумий капитал харажатларини камайтириш тўғрисида алоҳида гапириш керак. Биз иқтисодиётни бундай тубдан ижтимоий қайта йўналтириш шароитида миллий даромаднинг кенгайтирилган такрор ишлаб чиқариш учун маблағ ажратадиган қисмини камайтирмаслигимиз мумкин эмаслиги тўғрисида айтган фикримга эътибор берган бўлсангиз керак. Миллий даромаднинг ана шу қисми мутлақо ва умумий тарзда камайтирилади. Ўн учинчи беш йилликнинг, айтиш мумкинки, энг мураккаб вазифаси — инвестиция соҳасида тартибни йўлга қўйиш билан бир қаторда ишлаб чиқариш капитал маблағларидан фойдаланиш самарадорлигини ҳозирги даврга нисбатан камида 1,5 баравар оширилишига эришиш вазифаси мана шундан келиб чиқилди.

Ана шу вазифалар нуқтаи назаридан қараганда, биз 1995 йилга бориб саноат ишлаб чиқаришининг умумий ҳажмида «Б» группаси улушини келгуси йилга мўлжалланган 28 фоиз ўрнига 33 фоиз оширишимиз зарур. Келгуси беш йилликда чакана товар оборотини камида икки баравар оширишимиз, аҳолига пулли хизматни 1,7 баравар кўпайтиришимиз лозим. Сизларнинг эътиборингизни айни ўсиш суръатларига жалб этаман, чунки ўсиш суръатлари нақд пулни бошқа молиявий-иқтисодий тадбирлар билан бирга боғлаш, аҳолининг қондирилиши кечиктирилган эҳтиёжларини таъминлаш имконини беради.

Шу тариқа, депутат ўртоқлар, агар биз пенсия тўғрисидаги қонунимиз ва бошқа барча катта-катта ижтимоий тадбирлар пулнинг қадрсизланишини кучайтириб, умуман иқтисодиёт издан чиқишига олиб келишини эмас, балки халқ фаровонлигига хизмат қилишини истасак, биз мана шу кенг миқёсли диалектик жараённинг иккинчи қисмини — самарадорлик, структуравий силжишлар ва фан-техника тараққиётини кўра билишимиз лозим.

Биз бугун ўзимизга ва халққа шуни рўй-рост айтишимиз керак: ана шу маблағларни ишлаб топмасак, тақсимлаб берадиган ҳеч нарса ҳам бўлмайди. Мамлакатни иқтисодий ривожлантиришда реал ютуқлардан ажралган яхши ниятлар билангина аҳолининг ҳозир ҳаммамиз ғамхўрлик қилаётган табақаларининг аҳволини яхшилай олмаймиз.

* * *

Мен шу билан ўз нутқимни тугатишим мумкин эди. Аммо бугунги кунда бутун жамиятни ташвишлантираётган ва иқтисодиётни ривожлантиришга ғоят салбий таъсир кўрсатиб, халқ хўжалигидаги аҳволни издан чиқарувчи манбаларни вужудга келтираётган бир нарса тўғрисида гапирмаслик мумкин эмас. Қийин можаролар деб аталмиш можаролар, бошқача айтадиган бўлсак, иш ташлашлар қандай тусда бўлмасин, бунда қандай шиорлар ва талаблар ўртага қўйилмасин, буларнинг ҳаммаси пировард натижада давлатнинг ғоят кечиктириб бўлмайдиган ижтимоий муаммоларни ҳал этишдаги имкониятларини қийинлаштиради. Энг ачинарлиси шундаки, улар, биринчи галда жамиятимизнинг энг кам таъминланган табақаларига зарба бўлади.

60 миллиондан ортиқ пенсионердан 10 миллиони ёлғиз кишилардир. Улар мамлакатимизда амалга ошрила бошлаган ўзгаришлар ўзларининг моддий аҳволини яхшилашига умид боғламоқдалар. Аммо шуни такрор айтаманки, давлат уларни ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилишга, осойишта ва тўкин қариликни таъминлашга қодирми, деган савол уларни ҳаммадан кўра ҳавотирлантирмоқда.

Ҳукумат гражданларимизнинг аҳволи ғоят мушкул қисмининг бундай хавотирланишини теран англаган ҳолда мамлакатнинг барча меҳнаткашларига: ўз хатти-ҳаракатингизда вазмин бўлингиз, қариялар ва болалар, инвалидлар, боқувчисидан маҳрум бўлган оилалар, фаол меҳнат қила олмайдиган барча кишилар ўзларининг эртанги кунидан кўнгиллари тўқ бўлиши учун барча ишларни қилингиз, деб мурожаат қилади.

Ҳукумат ва ВЦСПС тақдим этаётган «СССРда гражданларнинг пенсия таъминоти тўғрисида»ги Қонун лойиҳасини кўриб чиқишни сўрайман.

ВЕТЕРАНЛАРНИНГ ТАЖРИБАСИ ҚАЙТА ҚУРИШГА ХИЗМАТ ҚИЛСИН

(Боши 1-бетда).

Аҳолининг, айниқса ёшларнинг иш билан таъминланиши ҳолати бизни кўпроқ ташвишга солмоқда. Бу соҳада ишлаб чиқарувчи кучларни жойлаштириш билан боғлиқ бўлган бир қанча принципиал масалаларни ҳал этиш, Ўрта Осиё регионининг сув таъминоти, ерларнинг мелиорация ҳолати муаммосига қайтиб, уни яна яна бир бор кўриб чиқиш зарур. Бу соҳада йирик структура силжишларини амалга ошириш зарур. Бунга вақт керак бўлади, аммо сусткашлик қилиб ҳам бўлмайди. Шу сабабли 1990 йилда ва айниқса XIII беш йилликда қишлоқ жойларда халқ истеъмол молларини ишлаб чиқарадиган сермеҳнат, экологик жиҳатдан соф бўлган чоғроқ ишлаб чиқариш корхоналарини ривожлантиришга асосий эътибор берилади. Одатдаги ишлаб чиқариш турлари, халқ ҳунармандчилиги, касаначилик меҳнати билан айни бир вақтда техникавий жиҳатдан мураккаб янги тармоқларни, электроника, теле ва радио техника, машинасозлик ва асбобсозлик, рўзғор техникаси сингари тармоқларни зўр бериб ривожлантирамиз. Бу тадбир аҳолини иш билан кўпроқ таъминлашга ҳам, ишчилар синфининг малакасини, маданиятини оширишга ва сафларини кенгайтиришга ҳам кўмаклашади. Биз саноатни ривожлантирмай, фан-техника революциясини амалга оширмай туриб ҳеч қандай миллий ва ижтимоий тараққиёт йўқлиги ва бўлиши ҳам мумкин эмаслигини ўзимиз равшан англаб олишимиз ва ёшларни ҳам қунт билан шунга ишонтиришимиз керак.

Ветеранлар, пенсионерлар, ногиронларнинг, кўп болали оилаларнинг, ёлғиз қарияларнинг аҳволини яхшилаш чора-тадбирлари ҳақида гапирилди. Бу йил пенсияларнинг энг оз миқдори ойига 70 сўмга етказилди, пенсия таъминоти соҳасида колхозчилар тўла-тўкис ишчи ва хизматчиларга тенглаштирилди. Келгусида ҳам пенсия миқдори ошириб борилади, янги қонунда нарх-наво индексини, пулнинг қадрсизланишини ва бошқа омилларни эътиборга олиб қўшимча пул бериш кўзда тутилмоқда.

Республика маблағи ҳисобидан ветеранларнинг, кўп болали оилаларнинг, ногиронларнинг моддий аҳволини яхшилаш имкониятлари қидириб топилади, республика хўжалик ҳисобига ва ўзини-ўзи бошқаришга ўтказилган сайин бундай имкониятлар кўпаяверади. Ўзлари ишлаб топган пулдан ветеранларга қўшимча нафақа тайинлаётган кўпчилик корхоналар ва бир қанча йирик корхоналарнинг ташаббусини Марказий Комитет ҳар томонлама қўллаб-қувватлайди. Интернат уйлар кўпайтирилмоқда, уйга бориб ижтимоий ёрдам берадиган янги ташкилотлар тузилмоқда. XIII беш йилликда Тошкент, Нукусда, область марказларида ветеранлар учун ижтимоий-маиший хизмат соҳаларининг ҳаммаси муҳайё бўлган махсус уй-жой биноларини қуриб бериш режалаштирилмоқда.

Уруш ва меҳнат ветеранларининг талаб ва эҳтиёжлари барча партия, совет идоралари учун биринчи ўринда туриши кераклиги таъкидланди. Бу ишларда тўрачиликка ва бағритошликка тоқат қилиб бўлмайди.

Республика олдида катта ва мураккаб вазифалар турибди. Бу вазифаларни ҳал қилиш учун кўп куч ва ғайрат сарфлаш керак бўлади.

Республиканинг барча соғлом кучларини, ҳамма ижтимоий табақаларни, барча миллат ва элатларни жипслаштириш — тўпланиб қолган ўткир масалаларни ҳал этишнинг энг муҳим омилидир. Ихтилофларни, ўзаро таъналарни, иғволарни тўхтатиш керак. Ўртоқларча соғлом ишонч, бирлик, интизом, масъулият муҳитини вужудга келтириш лозим. Октябрь йўлидан олға бориш, жамиятимизни социалистик негизларда қайта қуриш ва янгилаш учун ҳаммамиз мана шундай қилишимиз керак. Бу соҳада ҳам ветеранларнинг сўзи, фикри, мавқеи ва кенгаши айниқса катта аҳамият касб этади. Сизлар қайта қуриш ишини, социализм ишини мустаҳкамлаш учун бор тажрибангиз, билимингиз, омма орасидаги обрў-эътиборингизни ишга солишларингизга ишонамиз.

Ветеранлар бир-бирига чой узатишиб бемалол суҳбатлашдилар, улар баҳоли қудрат қўшаётган ҳиссалари ҳақида, ташкилотчилик ва сиёсий ишга, ёш авлодни ғоявий ва маънавий жиҳатдан бардам, коммунистик эътиқодли қилиб тарбиялашга қўшадиган ўз улушларини қандай қилиб кўпайтиришлари тўғрисида бафуржа гаплашиб олдилар. Учрашувда ветеранлар Тошкент область кенгашининг раиси С. С. Охунжонов, республика аҳамиятига молик пенсионер А. М. Карасева, ветеранлар Сурхондарё область кенгашининг раиси А. Р. Исмоилов, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, Ўрта Чирчиқ районидаги Охунбобоев номли колхоз раиси М. Рўзматов гапирдилар.

Учрашувда Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Раиси М. М. Мирқосимов, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи секретари А. С. Ефимов, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ташкилий-партиявий иш бўлимининг мудири П. В. Догонкин қатнашдилар.

(ЎзТАГ).

БИЗГА НИМАЛАР ЕТИШМАЙДИ?

Хорижий сабзавоткорлар тажрибасидан

Акбар Ниёзов Калинин ноҳиясидаги «Партия XXI съезди» совхозининг иссиқхона хўжалигида бригадир-агроном бўлиб ишлайди. Ёши 34 да. Тошкент қишлоқ хўжалиги институтини сиртдан ўқиб битирган. У яқинда иттифоқимиздаги бир группа қишлоқ хўжалиги ходимлари қаторида хорижий мамлакатда бўлиб, у ердаги фермерларнинг иш услублари билан танишиб қайтди. Хусусан, у Англиянинг «Атчерли нешерл» фирмаси иш тажрибаларини ўрганди. Мухбиримиз у билан учрашиб сафар таассуротлари ҳақида суҳбатлашди.

— Асосий мақсадга ўтишдан олдин бир нарсани билиб олмоқчиман: ҳар бир миллат билан унинг ўз тилида мулоқотда бўлганга нима етсин? Демоқчиманки, инглизлар билан сўзлашишга қийналмадингизми?

— Ўзим ҳам қандай бўларкин, деб ўйлагандим. Лекин буни қарангки, у ерга жўнаб кетишимиздан олдин бизларни Москвада Тимирязев номли академияда икки ой ўқитишди. Инглиз тилидан сабоқ беришди. Шу вақт ичида кўп меҳнат қилишга тўғри келди. Яхши бўлди. Инглизлар билан бемалол мулоқот қиладиган бўлиб олдим. Кўпроқ қишлоқ хўжалигига оид атамаларни билиб олишга ҳаракат қилдим.

Шундан сўнг Москва — Лондон поездига ўтириб жўнаб кетдим. Бизни катта порт шаҳри Харвичда кутиб олишди. Ишни «Рауль» қишлоқ хўжалиги кўргазмаси билан танишишдан бошладик. У ерда мамлакат қишлоқ хўжалигининг энг сўнгги муваффақиятлари акс эттирилган. Кўргазмани томоша қилаётиб шундай хулосага келдик: ҳамма нарса инсон учун, унинг яхши турмуш кечириши ва қийналмасдан, зўриқмасдан ишлаши учун хизмат қилади. Компьютерлар, бошқарув аппаратлари дейсизми, кичик-кичик техникалар, чорва фермалари учун ниҳоятда аниқ ва пухта ишлайдиган сут соғиш қурилмалари... Бизни Англиянинг шарқий қисмида жойлашган Челмфордер шаҳри яқинидаги дончилик хўжалигини кўришга таклиф қилишди. Хўжаликнинг 2 минг гектар ери бор экан. Бу ерда буғдойнинг ҳар гектаридан 80 центнердан, ловиядан 5 тоннадан, егулик картошкадан эса 50 тоннадан ҳосил олинар экан. Ерга бир марта экин экилади. Ҳосилни комбайн саралаб йиғиб беради. Сараланган картошканинг ичида энг кичиги тухумдек, ёнғоқдек, кўкарган, тилинган ёки чизиқ тушган картошкалар алоҳида тўпланиб даланинг ўзига чиринди бўлсин деб кўмиб юборилади. Бошқа сабзавот экинлари ҳам ана шу таҳлитда сараланади.

Хўжаликда бор-йўғи 25 киши ишлар экан. 2 та бригадир (инглиз тилида менеджер, яъни ишбилармон дегани бу). Фермер — ташкилотчи. 22 та тракторга битта механик-ҳайдовчи хизмат қилади. У ҳамма ишни қила олади. Тракторини тузатади, қисмларга ажратиб созлайди, алмаштиради, баллонни янгилайди, ёқилғи билан таъминлайди ва ҳоказо. Хуллас, тракторни бошқариш учун соз қилиб беради. Биз мазкур хўжаликда тажриба ўтказаётганимизда бўм-бўш қолган молхонани кўрдик. Суриштириб билсак, бундан тўрт—беш йил илгари бу ерда чорвачилик билан ҳам шуғулланишган экан. Бироқ, рақобатчилар кўпайиб кетган. Натижада сутнинг нархи тушган. Фойда бермай қўйган. Шунинг учун бу тармоқдан воз кечишган.

Ҳаммасидан ҳам Шувенберг шаҳри яқинидаги Родин вилояти хўжалиги ишларига қойил қолдик. Биз у ерда бўлганимизда аввалига бир ҳафта давомида хўжаликнинг қорамолчилик (сут етиштиришга ихтисослашган) фермаси иши билан танишдик. Фермада ҳаммаси бўлиб беш киши ишлайди. Фермер, битта ишбилармон, (у ҳам соғувчилик қилади, ҳам молларни соғлиғи учун жавоб беради), икки молбоқар бор. Зоотехник штати йўқ. Фермада ҳамма иш асосан механизация зиммасига юклатилган. 4 та арча усулидаги сут соғиш қурилмаси бор. Сигирлар ана шу қурилмалар ёрдамида уч маҳал соғилади. Бир қурилмага бир вақтда 16 та сигир киради. Ҳар бир сигирнинг қулоғида рақамли белгиси бор. Ана шу рақамга қараб автомат ишлайди. Сигирларнинг берадиган сути ҳисобга олиниб, кўп ёки кам озуқа тақсимлайди автомат. Шу ернинг ўзида қайси сигир қанча сут бергани, сути таркибидаги оқсил миқдори, мойлилик даражасини ҳам ҳисоблайди.

— Ҳар бир сигирдан ўртача қанчадан сут соғиб олинар экан?

— Умуман, биз шуни сездикки, инглизлар мақтанишни, ютуқларини ошкора қилишни ёқтиришмас экан. Сир тутишаркан. Айтишларича, 10 минг литр ва ундан ошириб сут берадиган сигирлар ҳам бор. Лекин бизга каммаҳсул ҳисобланадиган сигир 6500 литр сут беради, деб айтишди.

— Демак, шунга яраша сигирлар семиз, соғлом бўлиши табиий. Мободо сигир касалланиб қолса...

— Йўқ, асло. Аввало улар сигирнинг касалланишига, ориқлашига сира йўл қўйишмайди. Агарда битта-яримта шундай мол чиқиб қолса дарҳол баҳридан ўтишади, сўйиб, кўмиб юборишади. Қолаверса, халққа аъло навли гўшт етказиб бериш билан шуғулланадиган махсус хўжаликлар бор.

Ана, энди хўжаликнинг беш гектар майдонини эгаллаган иссиқхонасидаги ишлар ҳақида сўзлай. Бу ерда 25 киши ишлайди. Фермер, икки ишбилармон, икки санитария-техникаси устаси, икки электрчи, ҳисобчи ва иқтисодчи ходим ҳам шу ҳисобга киради. Қолганларини ишчилар ташкил этади. Агроном йўқ. Қоровул ҳақида сўраган эдик, уялиб қолдик. Нима, бир-бирларингизга ишонмайсизларми, кимдан қўриқлайсизлар, деб мулзам қилишди.

Иссиқхонага келтирилиб экиладиган кўчатни махсус шу иш билан шуғулланувчи хўжаликлардан сотиб олишади. Улар уруғини Голландиядан келтиришар экан.

— Одатда биз сара уруғ, сара кўчат—ярим ҳосил деган гапни кўп айтамиз. Ердан ернинг фарқи бор. Дейлик, бир ерда картошка яхши битса, иккинчи бир ерда помидордан мўл ҳосил олиш мумкин ва ҳоказо. Афсуски, кўп ҳолларда ўзимиз билган бу таомилга амал қилмаймиз-да, панд еймиз. Бунга ўзимиз айбдормиз, албатта. Уруғликни тайёрловчилар бурчларига сидқидилдан муносабатда бўлишмайди... Этагига етгунча қабилида иш тутишади. Шунинг учун ҳам айтилган уруғлар тоза чиқмайди. Аралашиб кетган бўлади. Ўт уруғлари ҳам ўсиб чиқади. Бир пайкалга масалан, картошка эксангиз, тўрт-беш хил навли ўсимлик кўзга ташланиб қолади. Оқибатда парваришда, йиғиб-териб олишда қийинчилик туғилади. Меҳнатингизнинг бир қисми зое кетади...

— Аввало шуни айтиш кераки, Англияда экинлар экиладиган майдон тупроқ таркиби, иқлим шароитига қараб зоналарга бўлинган. Масалан, шарқий қисмида картошка, шимолида малина, озуқа, сабзавот экилади ва ҳоказо. Уруғга келганда шуни айтиш керакки, уни тайёрловчилар, кўчат етказиб берувчилар навнинг саралиги, кўчатнинг ишончлилиги учун кафолат берадилар. Бу шартномада қайд қилиб қўйилади. Кимки бу шартномани бузса, ўзига жабр қилади. Жаримани биздагидек давлат ҳисобидан тўламайдилар, фермернинг ўзи ёнидан тўлайди. У ҳолда ишчининг ойлиги камайиб кетади ва бошқа иш қидиради. Табиийки, фермер ҳам инқирозга юз тутади. Ҳеч ким бундай бўлишига йўл қўймайди.

Ҳамма нарса ҳисоб-китоб билан амалга оширилади. Иссиқхонага тўрт ҳафталик кўчатни келтириб экишади. Ноябрда экилган кўчатдан келгуси йилнинг октябрь ойигача ҳосил олинади. Бунга эришиш учун аввало иссиқхонада микромуҳит яратилади. Суғориш, озиқлантириш ишларини автомат бошқаради. Махсус катта идишларда ўсимлик ҳаёти учун зарур бўлган барча моддалар таркибида бор бўлган суюқлик тайёрланади ва бу суюқлик — сув қувурчалар орқали юборилиб экин томчилатиб суғорилади. Бу жараённи компьютерлар бошқаради ва назорат қилади. Агротехникага оид ҳар бир жараён ниҳоятда аниқ-пухта, синчковлик билан татбиқ этилади. Шунинг учун ҳам ўсимлик ривожи яхши бўлади ва қуриб қолмайди. Помидорнинг асосий пояси ён бошлатилиб, пастга таралади, бачки барглари чилпилади. Ўсиб чиққан ҳар бир янги ҳосил шохи авайлаб парвариш қилиниб, юқори томонга тараб турилади. Шу тариқа ҳар бир тупдаги ҳосил шохларининг сони 30—37 тагача етади. Битта шохда 7—8 та помидор етилади. Бир квадрат метр ерда икки туп помидор кўчати парваришланади, ҳар бир туп помидордан 20 килограммдан, демак, бир квадрат метрдан 40 килограммдан ҳосил олинади. Ваҳоланки, бизда бир квадрат метрдан 10 килограммдан, нари борса 15 килограммдан ҳосил олинади.

— Сир эмас, бизда оқ пашша иссиқхонада ҳам, у ердан тарқалиб очиқ далаларда ҳам экинга катта зиён етказмоқда. Улардачи?

— Уларда оқ пашша йўқ десам ёлғончи бўламан. Битта-иккита учиб юрганига кўзим тушганди. Лекин улар оқ пашшанинг эпини қилишади. Кўпайишига йўл қўйишмайди. Бунинг учун биологик усулда кураш олиб боришади. Кушанда ҳашаротнинг тухумини тамаки баргига қўйдиришади ва бу барг махсус қоғозга ёпиштирилади, сўнгра зарур деб топилган жойга илиб қўйилади. У ердан кушанда капалаги учиб тарқалади ва мавжуд бўлган оқ пашша тухумини еб битиради. Тўғри, бизда ҳам олимларимиз бу усулни қўлланишни тавсия қилишмоқда. Лекин нима учундир уддасидан чиқа олмаяпмиз.

Биз у ерда бўлганимизда очиқ далаларда ҳам деҳқончилик маданияти ниҳоятда юқорилигини кўрдик. Очиқ далада бодринг палакларини устунларга олиб ўстиришяпти ва икки-уч баравар кўп ҳосил олишяпти. Нега бу усулни бизда қўлланиш мумкин эмас? Ана шунда, дейлик, уч гектар ерга эмас, бир гектар ерга экин экиб, ўша мўлжалдаги ҳосилни олса бўлади. Бўшаган майдонларда бошқа экин экилади. Бу Озиқ-овқат программасини бажаришда асқотади-ку! Бу ҳақда ўйлаб кўришимиз керак.

— Айтгандай, деҳқонларнинг турмуш даражаси қандай?

— Ҳавасингиз келади, ҳеч нарсадан қийналишмайди. Уларга ойида эмас, ҳафтада маош тўлашади. Фермер, ишбилармонларнинг маошини-ку, айтмай, қўяқолайлик. Оддий ишчининг бир ойлик маоши бизнинг пулимизга чақиб ҳисоблаганда 500—600 сўмга тўғри келади. У ана шу пул ҳисобига магазиндан ўзи эҳтиёжига яраша озиқ-овқат маҳсулотини хоҳлаган вақтда, янгисини бемалол сотиб олиши мумкин. Тўғри, нарх-наво бироз қимматроқ, лекин ҳар бир маҳсулотни ўз нархига сотиб олишади-да! Демак, ўша пул рисоладагидек кун кечиришга етади.

— Энди асосий мақсадга кўчайлик. Кўриб, билиб, ўрганиб келган тажрибаларингизни бизда, ўз хўжалигингизда қўлласа бўладими?

— Ишончим комилки, биздаги бор имкониятлар, тупроқ иқлим шароити, моддий ресурсларимиз билан улардан ҳам кўп ҳосил олса бўлади. Лекин бунинг учун ҳали биз кўп ишлашимиз керак. Энг аввало одамларда меҳнатга онгли муносабатда бўлишни тарбиялаш зарур. Сўнгра ташкилий ишларни тўғри изга солабилиш муҳимдир. Иккинчидан, биз уруғчилик билан қатъий ва амалий шуғулланишимиз шарт. Бизда ҳам уруғ ва кўчат таъминотчилари ўз маҳсулотлари учун кафолат берадиган бўлсинлар. Агарда деҳқонларни овора қилиб, меҳнатларининг зое кетишига сабабчи бўлсалар улар ҳам жарима тўлашсин, жавоб беришсин. Лекин ҳозир ундай эмас-да! Деҳқон чув тушиб қолгудек бўлса, улар бизда айб йўқ, деб бир четкада томошабин бўлиб тураверишади. Бу инсофданми? Йўқ, албатта.

Учинчидан, иссиқхоналарда бутун йил давомида мўътадил микроиқлим яратилиши ҳал қилувчи аҳамиятга эгадир. У ерда ҳарорат ёз пайтларида ҳам 35—36 даражадан ошмайди. Бизда эса ёзда ташқарида иссиқ 45 даражага етганда иссиқхонанинг ичида 70 даражагача кўтарилади. Бу энг аввало одамнинг соғлигига зиён етказса, қолаверса, экин экиб ўстириш мушкул бўлиб қолади. Эрта куз ва баҳорда эпини қилиш мумкин-у, лекин ёзда деҳқонлар ниҳоятда қийналишади.

Бизда ҳам компьютерлаштиришга аста-секинлик билан бўлса ҳам ўтишга вақт келди. Деҳқонларга бошқариши қулай бўлган кичик ҳажмдаги техникалар керак. Мен у ердан қайтиб келгач, очиғи, ўзимиздаги техникаларнинг ниҳоятда қўполлиги, оғирлиги, ишлатиш учун ноқулайлиги яққол билиниб қолди. Англияда бўлганимда аукционга қўйилган, бундан ўттиз—ўттиз беш йил илгари ишлаб чиқарилган ва эндиликда эскириб қолган дейилган техникаларни кўриб ҳайрон қолдим, ҳавасим келди. Улар янгидек турибди. Ҳар жиҳатдан қулай. Қўл тегизишингиз билан ишлаб кетади. Агар эскиргани шундай бўлса...

Агарда ана шу ишлар амалга оширилса, бизда ҳам бошқарувчилар қисқартирилса, бойлик яратиш билан бевосита ишбилармонлар шуғулланса, уларга барча шарт-шароитлар яратиб берилса, қўллаб-қувватланса, рағбатлантириб турилса, ҳосилдорликни кескин ошириш ва сифатини яхшилаш мумкин. Шунга ҳаракат қиламиз. Иссиқхонамизнинг бошлиғи август ойида Москвада семинарда бўлиб қайтди. У ҳам кўп тажрибаларни ўрганиб келди. Янгиликларни биргаликда жорий этамиз. Икки гектар ердаги экинни томчилатиб суғоришга ўтамиз. Ускуналар хорижий мамлакатлардан келтирилмоқда. Голландча усулни қўллаймиз. Ниятларимиз катта.

— Қизиқарли суҳбатингиз учун раҳмат. Амалий ишларингизда муваффақият, сабр-тоқат тилаймиз.

Суҳбатни Н. РИХСИЕВ олиб борди.

• Абдураҳмон Жомий таваллудининг 575 йиллиги •

ШОИРНИНГ ЎЛМАС ИЖОДИ

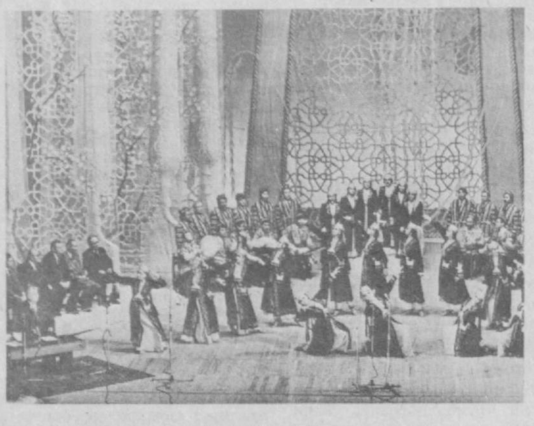

● ЎЗИНИНГ «Лайли ва Мажнун», «Юсуф ва Зулайҳо», «Саламон ва Абсол» сингари ажойиб достонлари, қатор бадиий, илмий ва диний асарлари билан бутун дунёга танилган форс-тожик шоири ва мутафаккири Абдураҳмон Жомийнинг адабий мероси кўпгина халқларнинг маънавий мулкига айланган.

Тошкентда А. Жомий таваллудининг 575 йиллигига бағишланган тантанали кеча бўлиб ўтди. Унда республикамиз пойтахти жамоатчилиги билан бир қаторда тожикистонлик меҳмонлар иштирок этишди.

Суратларда: (юқоридан пастга) тантанали кеча пайтида; Тожикистон ССР Фанлар академияси Шарқшунослик институтининг илмий ходими (чапдан ўнгга) З. Аҳрорий, профессор А. Аълохон, Тожикистон ССР Фанлар академияси фалсафа бўлимининг илмий ходими А. Муҳаммадхўжаев, Ўзбекистон ССР халқ шоири А. Орипов ва тожик шоири Қ. Киром.

Ф. Қурбонбоев ва Р. Нуриддинов суратлари. (ЎзТАГ).

СПОРТ

ФУТБОЛ

ИККИНЧИ ЙЎЛЛАНМА

«ГУРИЯ»ДА

✦ МАМЛАКАТ чемпионати биринчи лигаси қатнашчилари ўтган куни мавсумнинг сўнгги туролди ўйинларини ўтказишди. «Пахтакор» Ланчхутида «Гурия» меҳмони бўлди. Майдон эгалари 4:2 ҳисобида устун келиб, олий лигага чиқиш ҳуқуқини берадиган иккинчи йўлланмани қўлга киритишди. Маълумки, бундан аввал пойтахтнинг Марказий армия спорт клуби шундай ҳуқуққа муяссар бўлганди. Армиячилар бу гал Оржоникидзенинг «Спартак» коллективини йирик 8:0 ҳисобида мағлубиятга учратдилар. Шу турнинг қолган ўйинларида қуйидаги натижалар қайд этилди: «Динамо» (Ст) — «Кайрат» — 2:1, «Факел» — «Динамо» (Бт) — 2:0, «Ростсельмаш» — «Кубань» — 0:1, «Кузбасс» — «Нефтчи» — 3:1, «Даугава» — «Металлург» — 2:2, АСК «Карпати» — АСК (Р) — 1:2, «Нистру» — «Торпедо» — 2:1, «Таврия» — «Котайк» — 0:0.

Мавсумнинг сўнгги ўйинлари 5 ноябрь куни бўлади. «Пахтакор» чемпионатнинг якунловчи учрашувини Ставрополда маҳаллий «Динамо» футболчилари билан ўтказади.

ЯНА ҒАЛАБА

✦ КЕЛАСИ йил биринчи лигага чиқиш ҳуқуқи учун даъвогарларнинг ҳал қилувчи учрашувларида қатнашаётган Фарғонанинг «Нефтяник» командаси иккинчи ғалабани қўлга киритди. «Трактор» (Павлодар) командасини 1:0 ҳисобида мағлуб этган фарғоналиклар ўз группаларида икки ўйиндан сўнг тўрт очко тўплаб пешқадамлик қилишмоқда. «Динамо» (Сухуми) командасида 2 та очко бор. «Трактор» эса иккала ўйинни ҳам бой берди. «Нефтяник» кейинги ўйинларни 9 ноябрда Сухумида, 13 ноябрда Павлодарда ўтказади.

СПОРТ

• Кўргазма •

ҚИРҒИНДАН ОМОН ҚОЛГАН КИТОБЛАР

Ўзбек халқининг атоқли фарзанди Абдулла Қодирийнинг бебаҳо адабий меросини кенг китобхонлар оммасига етказишда А. Навоий номли Ўзбекистон ССР Давлат кутубхонасининг коллективи ҳам ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда.

Шу кунларда кутубхонада адибнинг «Абдулла Қодирий ижодиёти» деб номланган китоблари кўргазмаси ташкил этилди. Кўргазмада қатағон йиллари қирғинидан омон қолган «Ўтган кунлар»нинг 1933 йилда, «Обид кетмон»нинг рус тилида 1935 йилда чоп этилган нусхаларидан тортиб то яқинда «Ёшлик» журналида босилиб чиққан «Қодирийнинг сўнгги кунлари» хотира қиссасигача, яқинда ўзига хос юбилейи нишонланган «Меҳробдан чаён»нинг 1959, 1967, 1974 ва 1987 йилларда чоп этилган нусхалари, ёзувчининг кичик асарлари тўплами, Ҳабибулла Қодирийнинг асарлари ва бошқа бирқанча қизиқарли материаллар ўрин олган.

Китобхонлар, Қодирийларнинг кўп сонли мухлислари кўргазмага қўйилган дурдона асарларни катта қизиқиш билан кўздан кечирмоқдалар.

Т. ЛУТФУЛЛАЕВ.

* * *

Суратда: А. Қодирий асарлари кўргазмада.

Сурат муаллифники.

Луқма

ЯХШИ СЎЗ — ЖОН ОЗИҒИ

Ҳар куни ер ости йўли поездларида минглаб кишилар манзилга ошиқадилар. Лекин айтилаётган гаплар, бекатларнинг номи, эълон тариқасидаги жумлалар ўзбек тилида чала-чулпа бўлаётганлиги йўловчиларга эриш туюлмоқда. Бундан ташқари «станция» сўзини бемалол «бекат» деб ишлатиш мумкин.

Яна бир мулоҳаза. Охирги бекатга етганда «вагонларни бўшатинг» деган шиддатли овоз янграйди. Бу сўзлар умуман, йўловчилар учун қўпол туюлади. Бунинг ўрнига «қадрли йўловчилар, сўнгги бекатга етиб келдик, ҳайр соғ бўлинглар» деб тузатилса яхши эмасми?

Г. МАМБЕТОВА.

РЕКЛАМА ВА ЭЪЛОНЛАР

МУҚИМИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ МУЗИКАЛИ ТЕАТРИНИНГ

РЕПЕРТУАР ПЛАНИ

4/XI да — МУЗАФФАР ҚУЁШ ФАРЗАНДИ (15.00).
5/XI да — ХОТИНИМНИНГ ЭРИ.
7/XI да — КОНЦЕРТ (17.00).
8/XI да — КОНЦЕРТ (17.00).
10/XI да — ШАЙТОН ВА МУРИДЛАР.
11/XI да — КАЧАЛ ПОЛВОН (15.00), АКА-УКА СОВЧИЛАР (19.00).
12/XI да — ТОШБОЛТА ОШИҚ.
13/XI да — ХОТИНИМНИНГ ЭРИ.
15/XI да — КОНЦЕРТ.
17/XI да — АРШИН МОЛ-ОЛОН.
18/XI да — МУЗАФФАР ҚУЁШ ФАРЗАНДИ (15.00), АКА-УКА СОВЧИЛАР (19.00).
19/XI да — ГУЛ ВА НАВРЎЗ.
20/XI да — ШАЙТОН ВА МУРИДЛАР.
22/XI да — МУҲАББАТ НАВОСИ.
23/XI да — ЗЎЛДИР.
24/XI да — НУРХОН.
25/XI да — КАЧАЛ ПОЛВОН (15.00), КАМПИР КЕТАРМИШ (19.00).
26/XI да — РОЖА.
29/XI да — ГУЛ ВА НАВРЎЗ.
30/XI да — ПАРАНЖИ СИРЛАРИ.
СПЕКТАКЛЛАР СОАТ 19.00 ДА БОШЛАНАДИ.

«ЎЗБЕККОНЦЕРТ»

В. И. ЛЕНИН НОМЛИ СССР ХАЛҚЛАРИ ДЎСТЛИГИ САРОЙИДА

6, 7, 8 НОЯБРЬ СОАТ 16.00 ВА 19.00 ДА

«ЯНА БИР КУЛИШАЙЛИК!»

ҲАЖВИЯ ВА ҚЎШИҚ КЕЧАСИ

ҚАТНАШАДИЛАР:

«Тошкент-89» аскиячи ва қизиқчилар кўригининг совриндорлари:

Мирза ХОЛМЕТОВ, Обид АСОМОВ, Собит АСОМОВ, Ботир МУҲАМЕДХЎЖАЕВ, Тўхтамурод АЗИЗОВ;

ЎЗБЕКИСТОН ССР ХАЛҚ АРТИСТИ

МАЛИКА АҲМЕДОВА

Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артистлар:

ЗИЕДА МАДРАҲИМОВА, ОДИЛ ҚАМОЛХЎЖАЕВ

Лирик хонандалар: Муҳриддин ХОЛИҚОВ ва Мавлуда ТУРДИЕВА.

Саҳналаштирувчи-режиссёр — Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист, Ҳамза номидаги Ўзбекистон ССР Давлат мукофотининг совриндори Абдурашид РАҲИМОВ.

Билетлар соат 14.00 дан бошлаб сотилади.

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЦИРКИДА

(«Хадра» майдони)

«СОВЕТ ЦИРКИ УСТАЛАРИ»

2 БЎЛИМДАН ИБОРАТ ЯНГИ КАТТА РАНГ-БАРАНГ ПРОГРАММА

Олдиндан билетлар сотиш кассаси очиқ.

Катта байрам томошалари 10 ноябргача давом этади. Томошалар соат 10.30, 12.30, 14.30 да бошланади.

КОЛЛЕКТИВ БЎЛИБ ТУШИШ УЧУН БУЮРТМАЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИНАДИ.

Қишлоқ жойлардан келган томошабинларнинг буюртмалари навбатдан ташқари қабул қилинади.

КАССА ДАМ ОЛИШ КУНИСИЗ СОАТ 10 ДАН 20.00 ГАЧА ИШЛАЙДИ.

Справкалар учун телефонлар: 44-35-91, 44-36-84, 44-29-04.

Ўзбекистон ССР Халқ таълими министрлиги

«ҚИЗИЛ ТОНГ» ТИКУВЧИЛИК ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИ БАЗАСИДАГИ 48-ҲУНАР-ТЕХНИКА БИЛИМ ЮРТИ

1989—1990 ўқув йили учун

ЎҚУВЧИЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

ЎҚИШГА ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА ТОШКЕНТ ВИЛОЯТИНИНГ ШАҲАРГА ЯҚИН НОҲИЯЛАРИДА ЯШОВЧИ 10-СИНФНИ БИТИРГАНЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИНАДИ

Билим юрти аёллар, болалар ва эркакларнинг устки кийимларини тикувчи-мотористка, тикув машиналарига ремонт хизмати кўрсатиш бўйича механиклар, бичиқчилар тайёрлайди.

10-синфни тамомлаган ўқувчилар 8 ой таълим оладилар, уларга ойига 70 сўм стипендия тўланади.

Барча ўқувчилар ишлаб чиқариш практикаси даврида ўзлари ишлаб топган меҳнат ҳақининг 50 фоизини оладилар. Ўқиш даври меҳнат стажига қўшиб ҳисобланади.

Билим юртини аъло баҳоларга тамомлаган битирувчиларнинг 10 фоизига олий ўқув юртлари ва техникумларга ўқишга киришлари учун йўлланмалар берилади.

Билим юртида бадиий ҳаваскорлик тўгараги ва спорт секциялари мавжуд.

Ўқувчилар санаторий-профилакторий ва база корхонанинг медицина хизматидан фойдаланадилар.

Ўқишга кириш учун қуйидаги ҳужжатлар талаб қилинади: директор номига ариза, паспорт ёки туғилганлик ҳақидаги гувоҳнома, маълумоти ҳақидаги ҳужжат, медицина справкаси, яшаш жойидан ва ота-онасининг ишхонасидан справка, 4 дона фотосурат (3х4 см), характеристика, таржимаи ҳол.

Адрес: Тошкент шаҳри, 61-алоқа бўлими, Чехов кўчаси: 5-«а» уй (1, 2, 5, 24, 26-трамвайлар; 1, 5, 8, 10, 17-троллейбуслар; 2, 3, 25, 60э, 71, 80э автобусларнинг «Қизил тонг» бирлашмаси» бекати). Телефон — 33-19-24.

САНЪАТКОРЛАР ХИЗМАТДА

БЕКОБОД. «Зафар тароналари» халқ ансамбли аъзолари қардош Тожикистон ССРнинг Матчоҳ райони аҳолиси билан мустаҳкам алоқа ўрнатишган.

Яқинда ансамбль иштирокчилари мазкур районнинг Калинин номли колхоз меҳнаткашлари ҳузурида бўлди. Концертда Рустамжон Тангрибердиев бошчилигидаги хонанда ва созандалар иштирок этишди. Айниқса, Назира Бўрибоева ҳамда Раҳимжон Наимовларнинг чиқиши барчага манзур бўлди.

А. ФОЗИЛОВ.

ЧИРЧИҚ ЯНГИЛИКЛАРИ

АВТОҲАВАСКОРЛАР УЧУН

Ўзбекистон қийин эрийдиган ва иссиққа чидамли металлар комбинатининг марказий лабораториясида автомашина аккумляторларига қуйиш учун электролит ишлаб чиқариш йўлга қўйилди.

Комбинат ишчилари автоҳаваскорларга ҳар ойда 400 минг электролит етказиб беришни ўз зиммаларига олдилар.

●

40 ОИЛАДА ҲОВЛИ ТЎЙЛАРИ

«Электрохимпром», «Узбекхиммаш», Ўзбекистон қийин эрийдиган ва иссиққа чидамли металлар комбинати, 160-қурилиш тресги ҳамда «Чирчиқгаз» идорасининг 40 оиласи шаҳарнинг Охунбобоев номли кўчасида қад кўтарган янги уйга кўчиб кирдилар.

Мазкур бинонинг биринчи қаватида яқин кунлар ичида «Мебель» фирмали магазини аҳолига хизмат кўрсата бошлайди.

Э. РИЖИКОВА.

ЧИНОЗЛИК ЧОРВАДОРЛАР КОНКУРС ҒОЛИБИ

Чиноздаги Жамбул номли қўйчилик совхози чўпонлари СССР Министрлар Советининг зотли чорва молларини ривожлантириш юзасидан ўтказилган 1988 йилги Бутуниттифоқ конкурсининг фахрли учинчи мукофоти билан тақдирландилар. Чорвадорларга СССР Министрлар Советининг иккинчи даражали дипломи ҳамда 5 минг сўм пул мукофоти топширилди.

Т. ТЎҚЛИБОЕВ.

• Ранг-баранг олам •

МАДОННАНИНГ ЮЛДУЗИ

✦ АҚШда артистнинг қанчалик машҳурлигини унинг гастроллари нечоғлик камтарона реклама қилинаётганига қараб белгилашади. Агар шу мезон орқали қараладиган бўлса, бугунги кунда америкалик қўшиқчи Мадонна ўз шуҳратининг энг чўққисида турибди. Унинг чиқишлари ҳақида бирор бир афиша кўрмайсиз, матбуот ҳам бу ҳақда шов-шув кўтармайди. Фақат газеталар унинг навбатдаги гастрол сафари ҳақида лўндагина хабар берадилар, холос.

Мадоннага жаҳоншумул юлдуз номини олиш учун борйўғи учта катта диск чиқариб, иккита фильмда суратга тушиш кифоя қилди. Аммо унинг шуҳрат томон йўлини осон кечди деб бўлмайди.

Болалигиданоқ Мадонна Луиза Вероника Чиккони раққоса бўлиб етишишни орзу қилган ва Мичиган штатидаги Детройт шаҳри ёнидаги Бай-Ситидаги рақс билим юртига қатнаб таҳсил олган.

17 ёшида у киссасида 35 доллар пул билан қадрдон шаҳрини тарк этиб машҳур бўлиш умиди билан Нью-Йорк томон йўл олади. Ўзига ўхшаш 10 минг америкалик ишсиз раққосалар каби у ҳам тузукроқ жой учун шафқатсиз, холдан тойдирувчи курашга киришади. Рақс бўйича сабоқлар ҳақини тўлаш учун у официантлик ва сотувчилик қилади, журналлар учун суратга тушади. Бу орада эса ўз орзусини бирор дақиқа унутмаган ҳолда то ҳолдан тойгунча турли рақсларни машқ қилаверади. Аммо шуҳрат томон йўл олис ва машаққатли эди...

1979 йилда таниқли фоанцуз қўшиқчиси Патрик Эрнандес билан танишиб, Парижда унинг рақс группасида ишлагач, у Нью-Йоркка қўшиқ айта олиши мумкин эканлиги ҳақидаги тўла ишонч билан қайтади. Мадонна қўшиқлар учун матнлар ёза бошлайди, зўр бериб мусиқа билан шуғулланади. Унинг ижросини тинглаб кўрган чоғроқ овоз ёзиш кампаниясининг эгаси Сеймур Стейн у билан контракт тузади. Бир йилдан сўнг чиқарилган дастлабки диск муваффақият қозонмайди, иккинчиси эса бутун Американи забт этди. Мадонна юлдузга айланди.

Ҳозирги кунда бу қўшиқчининг шуҳрати шунчалар қанот ёздики, унинг омма орасидаги ҳар бир чиқиши ўзига хос шов-шувга айланмоқда. Фотосуратлари энг йирик нашрларнинг муқовасини доимий безаб турибди. Эндигина 30 ёшга кирган бу ишбилармон аёлнинг бойлиги 30 миллион доллар атрофида деб баҳоланмоқда. Бундай ёрқин муваффақиятга қарамай, Мадонна ҳамон ўзига талабчанликни сусайтиргани йўқ, машғулотлар суръатини мунтазам тарзда ошириб бораётир. Беқиёс жўшқинлик, қобилият ўз истеъдодига чексиз садоқат — Мадонна юлдузининг ҳали-вери мусиқа осмонини тарк этмаслигининг аниқ гаровидир.

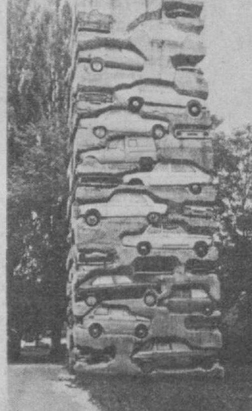

АНТИҚА КЎРГАЗМА

✦ ФРАНЦИЯДАГИ «Замонавий санъат учун Картье фонди» ташкил этилганига ҳали кўп вақт бўлгани йўқ. 1984 йилда йирик «Картье» фоанцуз заргарлик фирмаси ўша вақтдаги маданият министрлигининг қўллаб-қувватлаши билан замонавий раҳнамоликнинг янги шаклини синаб кўришга аҳд қилди. Париж яқинидаги махсус сотиб олинган мулкда одатдан ташқари кўргазмалар комплекси ташкил этилиб, рассомлар учун ателье қурилди. XVIII аср қасри ёнида «Санъаткорлар қишлоғи» барпо этилиб, бу ерда муваққат кўргазмалар, конференциялар, видеосанъат сеанслари уюштирила бошланди. Кенг хиёбонда замонавий француз ва чет эл муаллифларининг ҳайкалтарошлик асарлари ўрнатилди. Улар орасида машҳур ва эндигина танилаётган санъаткорлар асарлари ҳам фонд буюртмаси билан ишланган ёки у томондан сотиб олинган асарлар ҳам бор. Уларнинг баъзилари хиёбон манзараси билан ғоят уйғунлашиб кетган.

Суратда: фонд томонидан намойиш этилаётган энг машҳур асар — француз ҳайкалтароши Арман бунёд этган «Мангу тўхташ жойи» (1982 йил).

СОАТСОЗЛИК САНОАТИ ТАКЛИФ ЭТАДИ

✦ ШВЕЙЦАРИЯНИНГ Базель шаҳридаги соатсозлик ва заргарлик буюмлари анъанавий Европа кўргазма-бозори ўзининг нодир, қойилмақом ва ўта моҳирлик билан ишланган буюмлари савдоси билан оламга машҳур. Жаҳон бозоридаги ўткир рақобат унинг иштирокчиларини янги техник ва эстетик изланишларга даъват этиб доимо антиқа, ҳаммани қизиқтира оладиган маҳсулотлар ишлаб чиқаришга мажбур қилади.

Харидоргир маҳсулот ишлаб чиқаришга ҳаракат қилиш натижасида Швейцариянинг машҳур соатсозлик фирмалари ғоят аниқ ишловчи ва ажабтовур безатилган нодир соатлар ишлаб чиқара бошлади.

Бундай маҳсулотлар одатда жуда кам миқдорда, баъзан эса шахсий буюртмалар билан ясалади. Уларнинг айрим нусхаларини ишлаб чиқариш учун бир ярим йилдан ортиқ вақт кетади, уларнинг мурувватлари асосан қўлда ясалади.

Суратда: «Ваширон Константин» фирмаси бугунги кун талабидан ортда қолмаслик учун юқори сифатли мустаҳкам шиша ичига ўрнатилган ва тилла ёки платина гардиши билан ўралган соатлар ишлаб чиқармоқда. Бундай соатлар уларнинг соҳибига механизм қандай ишлаётганини бемалол кузатиш имконини беради. «Скелет» деб номланган бундай соат вақтдан ташқари ой, ҳафтанинг куни, самодаги ой вазиятини аниқ кўрсатди.

ТАСС суратлари.

(«Тошкент ҳақиқати»нинг навбатдаги сони 5 декабрь — якшанба куни чиқади).

Муҳаррир Н. НАСИМОВ.

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ («ТАШКЕНТСКАЯ ПРАВДА»)

БИЗНИНГ АДРЕС: 700083, ТОШКЕНТ ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32.

Муҳаррир ўринбосарлари — 335885, 325747, 337916; 325748; масъул котиб — 334808, 325353; масъул котиб ўринбосарлари — 325750; БЎЛИМЛАР: идеология — 325778; агросаноат — 325647; саноат, капитал қурилиш ва транспорт — 325749; маҳаллий советлар ҳаёти — 325733; социал масалалар — 325556; маданият — 325767; адабиёт ва санъат — 325553; ахборот, ҳарбий-ватанпарварлик — 325645; хатлар ва оммавий ишлар — 334048, 325354; жамоатчи совет қабулхонаси — 334048, 325354; эълонлар бўлими — 325727.

Р. — 12070. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс: 64684. Б. — 1718. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12